

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
INFORMATIKOS IR STATISTIKOS KATEDRA**

**SIGITAS KALEINYKAS
INFORMATIKOS TEISĖ**

**BAUDŽIAMOSIOS IR ADMINISTRACINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ
INTELEKTINĖS NUOSAVYBĖS TEISĖS PAŽEIDIMUS TENDENCIJOS
LIETUVOJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas – docentas, daktaras,
Mindaugas Kiškis

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. AUTORIŲ TEISIŲ IR GRETUTINIŲ TEISIŲ PAŽEIDIMO SAMPRATA IR INTELKKTINĖS NUOSAVYBĖS APSAUGA ES IR LIETUVOJE.....	5
2. ADMINSTRACINĖ ATSAKOMYBĖ, KAIP VIENAS IŠ INTELKKTINĖS NUOSAVYBĖS GYNIMO BŪDŲ.....	16
2.1. Administracinės atsakomybės už intelektinės nuosavybės pažeidimus taikymo teoriniai ir praktiniai klausimai.....	16
2.2. Teisės aktų, reglamentuojančių administracinę atsakomybę už intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus galimos tobulinimo kryptys.....	20
3. BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ INTELKKTINĖS NUOSAVYBĖS PAŽEIDIMUS.....	23
3.1. Baudžiamosios atsakomybės už intelektinės nuosavybės pažeidimus ypatumai.....	23
3.2. Baudžiamųjų ir kitų įstatymų pragos ir galimybė jas spręsti.....	36
IŠVADOS.....	42
LITERATŪRA.....	45
SANTRAUKA.....	49
SUMMARY.....	50

IVADAS

1990 metų kovo 11 d. Nepriklausomybės atkūrimo aktu Lietuva užsibrėžė tikslą vėl tapti demokratine ir teisine valstybe. Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje taip pat suformuluotas “atviros, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės” siekis. Nereikia įrodinėti, kad pagrindinis demokratinės ir teisinės valstybės sampratos komponentas yra efektyvi Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtintų žmogaus teisių ir laisvių apsauga. Ši nuostata, kaip ir idėja, jog žmogaus teisės ir laisvės turi būti realiai garantuojamos, yra savotiška aksioma teisėje.

Dar antikinėse graikų demokratijose egzistavo požiūris, kurio esmė būtų ta, kad žmogaus teisės suprantamos ne kaip metafizinės kategorijos, įtvirtintos normų pavidalu valstybės įstatymuose, o kaip gyvybinius žmogaus poreikius išreiškiančių interesų realizavimo galimybės.¹

Viena iš žmogaus teisių yra teisė į jo intelekto sukurtą produktą. Lietuva, ilgą laiką buvo okupuota valstybės, kurioje viskas buvo grindžiama iš viršaus primesta utopine ideologija. Sovietinės okupacijos laikotarpiu intelektinė nuosavybė daugiau buvo suprantama, kaip nuosavybė, kuri buvo sukurta sovietų liaudies, o ne atskiro individo. Todėl Lietuvos žmonėms, su kurių prigimtinėmis teisėmis ilgą laiką nebuvo skaitomasi, ši teisės šaka formuojama naujai.

Lietuvai tapus nepriklausoma valstybe, einant demokratinės, teisinės valstybės keliu. Tačiau kyla klausimas, ar iš tikrųjų žmogaus teisė į intelektualinio darbo produktą yra pakankamai saugoma ir garantuojama? Ypač tai aktualu tampa atsiradus (bei vis atsirandant) naujiems moksliniams pasiekimams. XX – XXI amžiuje informacijai yra skiriamas ypatingas dėmesys, gal todėl šis laikotarpis dar yra vadinamas “informacijos arba informacinių technologijų amžiumi”². Dabartinėse telekomunikacijose, esant įvairiai ir galingai technikai ši teisė tampa ypač trapi. Visuomenė, globalizacijos dėka, ištirpdė sienas, tarp tautų, kalbų, valstybių. Nuolat tobulėjančios informacinės technologijos padeda perduoti neribotus informacijos kiekius į bet kurią pasaulio vietą. Internetinėje erdvėje dominuojanti anglų kalba palengvino bendravimą tarp kultūrų, informacijos įsisavinimą. Vis gi, informacinės technologijos parodo ne tik teigiamus informacinės visuomenės bendravimo aspektus. Masiniu reiškiniu tampa muzikinių, kino produkcijos, literatūros, meno kūrinių nusavinimai, pasitelkiant į pagalbą informacijos perdavimo tinklus. Intelektinės nuosavybės skaitmenine forma tapo prieinama bet kam, bet kurioje pasaulio vietoje. Intelektinė nuosavybė dažnai yra ne tik materialus daiktas, bet ir skaitmeninę išraišką turintys objektai, pavyzdžiui kompiuterinės programos, duomenų bazės. Vis dažniau elektroninėje erdvėje pažeidinėjamos prekių ženklų savininkų teisės.

¹ G. H. Sabine. Politinių teorijų istorija. Vilnius, 1995 m. P. 47.

² Кураков Л. П., Смирнов С.Н. Информация как объект правовой защиты. – М.:Гелиос, 1998, С.3.

Analizuojant intelektinės nuosavybės atsakomybės aspektus, svarbu pažymėti, kad čia susiduria skirtingi interesai - asmens interesas į informaciją, asmens teisė į intelektinę nuosavybę ir valstybės vaidmuo saugant intelektinę nuosavybę.

Bendra charakteristika. Autorinių teisių problema išskiriama kaip viena svarbiausių ir pastaruoju metu aktualiausių, kalbant apie informacijos visuomenės teisinius aspektus. Komunikacinių tinklų pagalba, kas šiuo metu ypač populiari visuomenės narių tarpe, išskyla realus pavojus programinės įrangos ar įvairių dokumentų nusavinimui be kūrėjų sutikimo. Toks reiškinys, susijęs su tam tikrų įstatytų nebuvimu, kurie turėtų reglamentuoti programinės įrangos ar įvairių dokumentų, kūrinių, esančių tinkluose, autorines teises. Autorinių teisių problema labiausiai aktuali tampa komunikaciniuose tinkluose patalpintai informacijai, kadangi tai, pastaruoju metu, vis labiau populiariu tampa individų vartojamų informacijos šaltinių. Praktika rodo, kad intelektinės nuosavybės apginti vien civiliniais autorių teisių gynimo būdais praktiškai neįmanoma, todėl šioje vietoje svarbų vaidmenį atlieka administracinė ir baudžiamoji atsakomybė už intelektinės nuosavybės pažeidimus, kurias ir panagrinėsime šiame darbe.

Šio magistro baigiamojo **darbo tema** – baudžiamosios ir administracinės atsakomybės už intelektinės nuosavybės teisės pažeidimus tendencijos Lietuvoje.

Temos aktualumas ir naujumas. Administracinės ir baudžiamosios atsakomybės už intelektinės nuosavybės pažeidimus ypatumų plačiau iki šiol nėra nagrinėjęs nė vienas Lietuvos autorius. Vystantis informacinėms technologijoms daugėja intelektinės nuosavybės pažeidimų, todėl būtina išanalizuoti teisės aktų, reglamentuojančių administracinę ir baudžiamąją atsakomybę už šiuos pažeidimus, aptariant ne tik teorinę, bet ir praktinę pusę. Todėl šiame darbe smulkiai analizuojama administracinė ir baudžiamoji atsakomybė už intelektinės nuosavybės pažeidimus ir jų taikymo ypatumai Lietuvos teismuose.

Darbo hipotezė – Lietuvos Respublikos teisės aktų normos, numatančios administracinę ir baudžiamąją atsakomybę už intelektinės nuosavybės pažeidimus užtikrina intelektinės nuosavybės apsaugą.

Darbo tikslas – išanalizuoti administracinės ir baudžiamosios atsakomybės už intelektinės nuosavybės pažeidimus teorinius ir praktinius aspektus ir pasiūlyti problemų sprendimo būdus.

Darbo tikslas sąlygoja šių **uždavinių** sprendimą:

1. aptarti administracinius ir baudžiamuosius intelektinės nuosavybės apsaugos būdus;

2. išanalizuoti administracinės baudžiamosios atsakomybės už intelektinės nuosavybės pažeidimus taikymo teorinius ir praktinius aspektus;

3. pateikti siūlymus kaip spręsti įstatymų, reglamentuojančių administracinę ir baudžiamąją atsakomybę už intelektinės nuosavybės pažeidimus, spragas.

Tyrimo metodai. Tiriant pasirinktą dalyką bus remiamasi teisiniais metodais – loginiu-analitiniu, sisteminės analizės, lyginamosios teisėtyros, istoriniu ir kitais.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įžanga, trys skyriai, kurie skirstomi į poskyrius, išvados ir literatūros sąrašas.

Pirmajame skyriuje nagrinėjami Autorių teisių ir gretutinių teisių pažeidimo ypatumai bei jo samprata ES ir Lietuvoje.

Antrasis darbo skyrius yra skirtas aptarti autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos ir gynimo sampratai ES ir Lietuvoje. Šiame skyriuje taip pat aprašomi autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos ir gynimo istoriniai ir filosofiniai aspektai.

Trečiajame skyriuje analizuojama administracinės ir baudžiamosios atsakomybės už intelektinės nuosavybės pažeidimus taikymo teoriniai ir praktiniai aspektai.

Magistro baigiamojo darbo teiginiams ir išvadoms pagrįsti panaudota daugiau kaip 50 rašytinių šaltinių, kurių daugumą sudaro Lietuvos Respublikos ir ES norminiai aktai, bei civilinės, baudžiamosios ir administracinės teisės literatūra. Be to, nagrinėjant atskirus klausimus, remtasi tokių teisės specialistų, kaip M. V. Antanaitienė, R. Naujokas, J. Kaminskaitė - Pranckevičienė, K. Janušauskaitė, V. Mizaras, V. Guobys, N. Matulevičienė, V. J. Alkinson, H. Jones, J. G. Matvejevas, E. Gavrilovas, A. Rakovskis ir kitų darbais.

1. AUTORIŲ TEISIŲ IR GRETUTINIŲ TEISIŲ PAŽEIDIMO SAMPRATA IR INTELEKTINĖS NUOSAVYBĖS APSAUGA ES IR LIETUVOJE

Bet kokių įstatyme numatytų autoriaus teisių pažeidimas yra pagrindas taikyti tam tikras poveikio priemones šias teises pažeidusiems asmenims. Jau minėta, kad tokiomis priemonėmis siekiama skirtingų tikslų: atstatyti, patvirtinti ar kitaip apginti pažeistas autoriaus teises. Kai kurie įstatyme numatyti autorių teisių gynimo būdai, pavyzdžiui, teisių pripažinimas, gali būti taikomi ir kai teisės dar nepažeistos, bet iškilusi jų pažeidimo grėsmė: teisės ginčijamos, rengiamasi jas pažeisti, nėra tikrumo dėl jų buvimo ir pan. Reikia pridurti, kad autorių teisių gynimo būdų taikymo pagrindas yra ne tik įstatymo nuostatų, bet taip pat ir tarp šalių sudarytų autorinių sutarčių sąlygų bei bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai pažeidimas (CK 6. 246 str. 1 d.).

Pavyzdinis autoriaus teisių pažeidimų sąrašas pateiktas ATGTĮ 73 straipsnyje. Jame nurodyti dažniausiai pasitaikantys (kūrinio panaudojimas, nustatyto autorinio atlyginimo nesumokėjimas) bei tam tikra specifika pasižymintys autorių teisių pažeidimai, už kuriuos atsakomybę numatyti reikalauja ir tarptautiniai dokumentai (techninių apsaugos priemonių, naudojamų teisėms įgyvendinti arba apsaugoti, pašalinimas; informacijos apie autorių teisių valdymą panaikinimas arba pakeitimas be autorių teisių subjekto leidimo ir kt.).

Lietuvoje teisės autorių teisių ir gretutinių teisių pažeidimu laikomi šie veiksmai:

1) kūrinio ar gretutinių teisių objekto panaudojimas (įskaitant išleidimą, atgaminimą, viešą atlikimą, transliavimą bei retransliavimą ar viešą paskelbimą), importavimas ir platinimas be autoriaus ar gretutinių teisių subjekto licencijos (nesudarius sutarties arba pažeidžiant jos sąlygas);

2) kūrinių ir gretutinių teisių objektų neteisėtų kopijų importavimas, eksportavimas, platinimas, gabenimas ar laikymas komerciniais tikslais;

3) įstatyme ar autorinėse sutartyse nustatyto autorinio atlyginimo nesumokėjimas;

4) bet kokių techninių apsaugos priemonių, kurias autorių teisių ar gretutinių teisių subjektai naudoja šiame įstatyme numatytoms savo teisėms įgyvendinti arba apsaugoti, pašalinimas, taip pat paslaugų tai padaryti siūlymas bei atitinkamų prietaisų, leidžiančių pašalinti tokias technines apsaugos priemones, gaminimas, importavimas, gabenimas, laikymas, turint tikslą platinti, ir platinimas;

5) informacijos apie autorių teisių ar gretutinių teisių valdymą panaikinimas arba pakeitimas be autorių ar gretutinių teisių subjektų leidimo, taip pat kūrinių, atlikimų įrašų, fonogramų ar jų kopijų platinimas, importavimas, transliavimas, viešas paskelbimas ar padarymas viešai prieinamais be leidimo panaikinus arba pakeitus informaciją apie teisių valdymą;

6) autoriaus ar atlikėjo asmeninių neturtinių teisių pažeidimas;

7) kitų Autorių įstatymo nuostatų pažeidimas.³

Be to, pažeidimais gali būti nesunkiai pripažįstami ir bet kurie kiti veiksmai, jeigu tik jie pažeidžia įstatyme numatytas autorių teises. Tai įgalina teismus taikyti poveikio priemones naujų technologijų pagalba autorių teises pažeidžiantiems asmenims - visų pirma, pažeidėjams internete, kurių neteisėti veiksmai, remiantis prognozėmis, ateityje sudarys didžiąją visų autorių teisių pažeidimų dalį. Jau dabar internete beveik visais įmanomais būdais pažeidinėjamos autorių teisės: be autorių teisių subjektų leidimo, nenurodant autoriaus vardo, publikuojamos kūrinių ištraukos ar net ištiesi kuriniai, pasisavinama autorystė, iškraipomas arba su klaidomis skelbiamas kūrinių tekstas, įvairiais lengvai prieinamais formatais, nemokant jokie atlyginimo autoriams, platinami muzikos kūriniai ir pan. Visgi nepaisant įstatyminio pagrindo, autorių teisių pažeidėjų internete atsakomybės klausimas lieka neišspręstas jau vien dėl anksčiau aptartų priežasčių. Be to, gana sudėtinga nustatyti neteisėto kūrinių panaudojimo internete faktą, nes informacija tinklalapiuose pakankamai dažnai atnaujinama. Užsienio valstybėse neretai funkcionuoja specialios organizacijos, kurios renka autorių teisių pažeidimų internete „daiktinius įrodymus“ (pavyzdžiui, perkelia į laikmenas neteisėtą tinklalapio turinį). Rusijoje bei daugelyje kitų valstybių tokias paslaugas teikia Interneto kultūros vystymo centras. Nors tokia pagalba mokama, autoriai gana noriai naudojami jos teikiama privalumais.

Intelektinės nuosavybės pažeidimas yra bet kokie intelektinės nuosavybės teisių pažeidimai, tačiau dažniausiai pažeidimas tapatinamas su intelektinės nuosavybės dalyko nusavinimu, sunaikinimu arba komerciniu jo naudojimu.

Pagal intelektinės teisės sritis, sąvokas galima būtų išskirti:

1. Autorių ir gretutinių teisių pažeidimas tai neteisėtas (t. y. neturint autoriaus arba garso ir (ar) vaizdo įrašo gamintojo, arba jų teisių perėmėjų leidimo) literatūros, mokslo ar meno kūrinių (įskaitant kompiuterių programas ir duomenų bazines) arba garso ir (ar) vaizdo įrašo *atgaminimas, platinimas, viešas atlikimas, kitoks panaudojimas* bet kokiais

³ Remigijus Rinkevičius. Atvirojo kodo programų teisinis reglamentavimas.

http://www.akl.lt/projektai/RRinkevicius_AKTeisinisReglamentavimas.pdf Prisijungimo laikas: 2004-09-11.

būdais ir priemonėmis komerciniams tikslams, taip pat *laikymas* tokiems tikslams pažeidžiant autorių ir gretutinių teisių subjektų teises.

2. *Pramoninės nuosavybės teisių pažeidimas* - neteisėtas (neturint teisėto pramoninės nuosavybės savininko leidimo) įmonės, organizacijos, fizinio asmens ūkinėje, komercinėje ar kitokioje veikloje naudojamų prekių ženklų, pramoninio dizaino produktų, naudingųjų modelių, augalų veislių, firmų pavadinimų, kurie ginami nacionalinės teisės normomis ir kt., firmų, fizinio asmens komercijoje naudojamų intelekto sukurtų produktų naudojimas komerciniams, nesąžiningos konkurencijos tikslams.

Dauguma autoriaus teisių gynimo būdų gali būti taikomi ieškovui įrodžius neteisėtų veiksmų faktą bei priežastinio ryšio tarp teisės pažeidimo ir atsakovo elgesio egzistavimą. Civilinės atsakomybės taikymas siejamas su tam tikrų aplinkybių visuma - civilinės atsakomybės sąlygomis. Praktikoje šių sąlygų nustatymas neretai kelia tam tikrų problemų, todėl verta detaliau aptarti civilinės atsakomybės taikymo specifiką autorių teisių gynimo bylose.

Kalbant apie autorių teisių apsaugą pažymėtina, jog autorių teisių apsaugos termino atsiradimas siejamas su XVIII a. Prancūzijos teisine sistema, kurioje pirmą kartą buvo numatyta švietėjų autorinių teisių apsauga. Remiantis tuo metu susiformavusia teorija, autoriaus teisės yra jo neatimamos teisės, atsirandančios jo kūrybos procese, ir yra nepriklausomos nuo kūrinio pripažinimo. Vėliau ši kūrėjų ir išradėjų teisių apsaugos teorija paplito beveik visame pasaulyje.⁴

Pirmais įstatymais skirtas autorių teisių apsaugai buvo priimtas 1710 metais Anglijoje. Kitose šalyse tokie įstatymai buvo priimti žymiai vėliau, nes daugumoje valstybių, pavyzdžiui, knygų leidyba buvo išimtinė valstybės teisė. Iki tol autoriams neturėjo rūpėti jų teisių apsauga. Kūrėjų talentas buvo skiriamas ne žmonėms, o karaliams dieviškosios valdžios atstovams žemėje.⁵ Išnykus globėjams, rašytojų, kompozitorių, tapytojų ir skulptorių padėtis visiškai pasikeitė. Autoriai įgavo darbininkų statusą, o jų teisės į kūrinius tapo prekybos objektais. Išradus spausdinimą ir sparčiai besivystant prekybai, menas tapo preke, o menininkams teko ieškoti savo vietos šiame pasaulyje.

Autorių teisių apsaugos reformos pradžia Lietuvoje galime laikyti 1991 metus. Kūrybinės sąjungos, susivienijusios į Lietuvos autorių teisių gynimo asociaciją, 1991 m. kovo 8 d. įkūrė Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūrą (LATGA-A). Atsižvelgdama į

⁴ Матвеев Ю.Г. Международная охрана авторских прав. Москва, 1987. С. – 10 – 13.

⁵ Shepers Paula. Kolektyvinio autorių teisių administravimo vadovas. Vilnius, 2001. P. – 10.

tai, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1991 m. kovo 20 d. priėmė potvarkį Nr. 152 p „Dėl Visasąjunginės autorių teisių agentūros Lietuvos respublikinio skyriaus likvidavimo“⁶.

Neabejotina, kad tai buvo didelis žingsnis, kuriant savarankišką, nepriklausomą autorių teisių apsaugos sistemą. Autoriams buvo suteikta teisė pasirinkti, ar patikėti savo teises, grindžiamas naryste, atstovauti autorių teisių apsaugos organizacijai, ar patiems atstovauti savo interesams. Tačiau tiek politinė, tiek ekonominė Lietuvos padėtis tuo laikotarpiu buvo labai sudėtinga. Lietuvoje tebegaliojo senasis Civilinis kodeksas, kurio 4 skyriaus „Autorinė teisė“ (1974 m. spalio 29 d. redakcija) 532 str. numatė nemažai išlygų, pagal kurias paskelbti kūriniai galėjo būti naudojami be autoriaus sutikimo ir nemokant autorinio atlyginimo. Susikūrusi naujoji autorių teisių apsaugos organizacija LATGA-A neturėjo jokio teisinio pagrindo užtikrinti autorių teisių įgyvendinimą. Paskelbti kūriniai laisvai galėjo būti atgaminami kine, per radiją, televiziją, laikraščiuose. Todėl pamažu įsivyravo požiūris, kad Lietuvoje apskritai neginamos autorių teisės. Toks požiūris padarė ypač didelę žalą, pradėjus kurtis rinkos ekonomikai. Lietuvoje masiškai pradėta steigti privačias leidyklas, laikraščių ir žurnalų redakcijas, įvairias koncertines organizacijas, audio ir video įrašų nuomos punktus. Didesnė dalis šių naujai įsikūrusių privačių įmonių ir organizacijų - naujųjų kūrinių vartotojų turėjo vieną tikslą - nieko neinvestuojant gauti kuo didesnę pelną. Tuo buvo daroma didžiulė žala ne tik autorių moraliniams ir materialiniams interesams, bet apskritai Lietuvos kultūrai, žlugdant tas kultūros įstaigas ir organizacijas, kurios nuo seno laikėsi gražių tradicijų bet kokiomis sąlygomis užtikrinti teisėtus kūrėjų interesus.

Vienas svarbiausių intelektinės nuosavybės požymių yra nemateriali jos forma. Tam, kad žmogaus intelekto kūrinį galėtų suvokti kiti asmenys, jis turi būti perkeltas į tam tikrus materialius objektus: laikmenas, informacijos nešėjus ar technines priemones (popierių, magnetinę juostą, kompaktinę plokštelę ir pan.). Teoriškai intelektinė nuosavybė griežtai atskiriama nuo jos laikmenos, todėl teisės į laikmeną yra visiškai skirtingos ir nepriklauso nuo teisių į patį intelektinės nuosavybės objektą, užfiksuotą toje laikmenoje⁷. Šis požiūris įtvirtintas Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (toliau - ATGTĮ) 41 straipsnyje: „Autorių teisės į kūrinį nesiejamos su nuosavybės teise į materialųjį objektą, kuriame šis kūrinys išreikštas. Jeigu autorius ar kitas autoriaus teisių subjektas perleidžia nuosavybės teisę į materialųjį objektą, kuriame išreikštas kūrinys, jis nelaikomas, jeigu kitaip nenurodyta sutartyje, perleidusiu autoriaus turtines teises ar suteikusių licenciją, leidžiančią

⁶ Matulienė Nijolė. Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos (WIPO) ir Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos seminaras „Autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga ir kova su piratavimu. Seminaro pranešimų rinkinys. Vilnius, 1996 m. vasario 27-28 d. P. – 9.

⁷ Kiškis M. Tarptautinio intelektinės nuosavybės piratavimo prevencija. Vilnius, 2000. P. - 37.

panaudoti šį kūrinį. Autorius ar kitas autoriaus teisių subjektas, perleidęs autoriaus turtines teises ar suteikęs licenciją, leidžiančią panaudoti kūrinį, nelaikomas perleidusiu nuosavybės teisę į materialųjį objektą, kuriame tas kūrinys išreikštas.

Pavyzdžiui, įsigijęs knygą, kompaktinę plokštelę, kompiuterinę programą, asmuo tampa materialių laikmenų, kuriose užfiksuoti intelektinės veiklos rezultatai, savininku. Konstitucinis nuosavybės neliečiamumo principas suteikia jam teisę savo nuožiūra elgtis su šiomis laikmenomis: padovanoti, išmesti, sunaikinti. Tačiau materialioje laikmenoje užfiksuoto kūrinio autoriaus teisių toks asmuo minėtu būdu neįgyja. Be autoriaus ar kito autoriaus teisių subjekto leidimo negalima įgyvendinti jokių autoriui priklausančių turtinių teisių (atgaminti, viešai atlikti kūrinį ir kt.) ar pažeisti neturtines jo teises. Jeigu savininkas pažeidžia kūrinio autoriaus teises, autorius gali pasinaudoti įstatyme numatytais savo teisių gynimo priemonėmis.

Deja, reikia pasakyti, kad visuomenės sąmonėje vis dar išsisknijęs klaidingas požiūris į autoriaus teises, pagrįstas tradiciniais nuosavybės teisės principais. Gana dažna nuomonė, kad nuosavybės teisė į laikmeną apima ir visas teises į toje laikmenoje užfiksuotą intelektinę nuosavybę. Jeigu asmeninės neturtinės autoriaus teisės yra daugiau ar mažiau pripažįstamos, tai autoriaus turtines teises kūrinį naudotojai ignoruoja. Neretai tiesiog nesuvokiama, kad intelektinė nuosavybė turi savininką ir vertę, o visuomenės procesuose dalyvauja taip pat, kaip ir materialus turtas: ji gali būti perkama ir parduodama, įkeičiama, paveldima ir pan.⁸

Nematerialus intelektinės nuosavybės pobūdis iš esmės sąlygoja tai, kad autorius negali pats efektyviai kontroliuoti paskelbtų kūrinų naudojimo bei autorinio atlyginimo už naudojimąsi jais mokėjimo. Šie ypatumai apsprendžia didelį intelektinės nuosavybės pažeidžiamumą; ji gali būti nepaprastai lengvai platinama, perduodama bei naudojama tuo pačiu metu net ne vienos valstybės teritorijoje, tuo labiau, kad intelektinės nuosavybės vertė nepriklauso nuo kultūrinių, geografinių ir panašių skirtumų, kurie dažniausiai lemia materialių objektų vertę. Šį procesą spartina naujų technologijų plėtra, įgalinanti beprecedentiniais būdais pažeisti saugomas autoriaus teises. Skaitmeniniai kūrinų fiksavimo formatai leidžia lengvai atgaminti bei be jokių fizinių informacijos nešėjų kompiuterių tinklais visame pasaulyje platinti bet kokio pobūdžio intelektinę produkciją: ne tik kompiuterių programas, bet ir muzikos, audiovizualinius, net literatūros ar meno kūrimus.

Intelektinės nuosavybės pažeidžiamumas, lyginant su materialine nuosavybe, autoriaus nepajėgumas pačiam apginti savo teises leidžia daryti išvadą, kad vienintelė intelektinės nuosavybės apsaugos forma yra teisinė ir ją turi užtikrinti valstybė. Tokį požiūrį

⁸ Antanaitienė M. V., Naujokas R.. Praktinis įvadas į intelektinę nuosavybę. Vilnius, 2001, P. 70.

išreiškia ir daugelis autorių teisių apsaugai skirtų tarptautinių ir regioninių teisės aktų, be kita ko, nustatančių tam tikrus minimalius reikalavimus, kuriuos turi atitikti visų valstybių - narių politika autorių teisių gynimo srityje. Taip siekiama garantuoti efektyvų autorių teisių užtikrinimą tarptautiniu lygiu. Patikimos, atitinkančios tarptautinius standartus nacionalinės autorių teisių gynimo sistemos sukūrimas dėl šių priežasčių valstybėje įgyja prioritetinę reikšmę.

Teisinis pagrindas, garantuojantis autorių teisių apsaugą Lietuvoje, pradėtas kurti priėmus 1994 m. gegužės 17 d. įstatymą dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo. Priėmus šį įstatymą literatūros, mokslo ir meno kūrinių autorių teisės reglamentuojamos Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4 skyriaus „Autorinė teisė“ normomis. Civilinio kodekso 5 skyrius įtvirtina spektaklių režisierių, artistų, garso ir vaizdo įrašų gamintojų teises, kurios vadinamos gretutinėmis autorių teisėmis. Iki šio įstatymo priėmimo Lietuvoje nebuvo ginamos gretutinės teisės. Tai visiškai naujos teisės normos Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse. Gretutinės teisės ginamos, jeigu tai nepažeidžia atliekamų kūrinių autorių teisių (Civilinio kodekso 558 str.).

Šio Civilinio kodekso skyriaus nuostatos, reglamentuojančios autorių teisių apsaugą, buvo keletą kartų tobulinamos. Neabejotina, kad priėmus Civilinio kodekso pataisas buvo padaryta gera pradžia, kuriant teisinį pagrindą, kuris bent iš dalies garantuotų autorių teisių apsaugą Lietuvoje, atitinkančią tarptautinę praktiką šioje srityje. Tačiau kartu tenka apgailestauti, kad rengiant įstatymo projektą Lietuva nepasinaudojo didžiule WIPO patirtimi šioje srityje, nors tuo metu Lietuva jau buvo WIPO narė (nuo 1992 m. balandžio mėn.). Valstybiniu lygiu Lietuvai šioje organizacijoje buvo atstovaujama tik pramoninės nuosavybės srityje. Toks atstovas buvo Valstybinis patentų biuras, kuris bendradarbiaudamas su WIPO sulaukė profesionalios paramos rengiant šios srities įstatymų bazę.⁹

Autorinės teisės srityje Lietuva nepasinaudojo WIPO teikiamomis galimybėmis gauti profesionalias konsultacijas, didžiule šios organizacijos patirtimi ir daugiašaliu lygiu sėkmingai sukurta teisinių aktų bazė. WIPO yra parengusi tipinį autorinės teisės įstatymo projektą, kuriuo sėkmingai pasinaudojo Estija ir Latvija, rengdamos savo autorinės teisės įstatymų projektus.

Naujas Autorių, atlikėjų, gamintojų ir platintojų intelektualinės nuosavybės įstatymas Lietuvoje buvo priimtas 1999 metais. Įstatyminis darbas buvo aukštos kokybės, kaip ir Centrinės bei Rytų Europos šalyse, kurios nusprendė leisti įstatymus šioje srityje, kad

⁹ Matulienė Nijolė. Pasaulinės intelektualinės nuosavybės organizacijos (WIPO) ir Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos seminaras „Autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga ir kova su piratavimu. Seminaro pranešimų rinkinys. Vilnius, 1996 m. vasario 27-28 d. P. – 11.

harmonizuotų savo įstatymus su tais, kurie galioja Europos Sąjungos valstybėse narėse. Šis naujas įstatymas puikiai atitinka tuos įstatymus, kurie galioja ES ir kurie atsižvelgia į WTO TRIPS susitarimą ir Ženevos konvenciją, kurią pasirašė Lietuvos respublika. Todėl autorių teisės ir gretutinės teisės turėtų gauti tokią pat apsaugą, kaip numatyta Prancūzijos, Vokietijos, Ispanijos, Italijos ir t. t. įstatymuose.¹⁰

Didelę įtaką tobulinant autorių teisių apsaugą tam turėjo ne tik didėjanti intelektinės nuosavybės reikšmė prekybai ir naujų technologijų taikymas kūrinų sklaidai informacinėje visuomenėje, bet ir Europos Sąjungos plėtra. Šalys, siekiančios narystės ES, savo įstatymus derino su ES teise, atsižvelgdamos į valstybių narių sukaupytą patirtį. Kartu buvo tobulinamos ir ES teisės normos, siekiant užtikrinti intelektinės nuosavybės apsaugą išsiplėtusioje Europos Bendrijos vidaus rinkoje. Kas iš esmės turėtų pasikeisti autorių teisių apsaugos srityje Lietuvai įsitraukus į išsiplėtusią Europos Bendrijos vidaus rinką? Ar galima tikėtis, kad proporcingumo principas, kurio esmę autorių teisių apsaugos srityje sudaro meno kūrėjų teisių ir kūrinių naudotojų interesų derinimas, bus sėkmingai taikomas Lietuvoje ir skatins kūrybingumą? Kokią įtaką autorių teisių apsaugai turės naujų skaitmeninių technologijų taikymas, kuriam Europos Bendrijoje pastaruoju metu skiriamas didžiausias dėmesys?

Europos Sąjungos teisės reikalavimus atitinkanti moderni norminė bazė Lietuvoje baigta kurti 2003 m. kovo 5 d., priėmus Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo naująją redakciją. Naujos teisinio reglamentavimo nuostatos, numatytos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme, šiuo metu visiškai atitinka ES teisės normas, todėl teisinis autorių teisių reglamentavimas iš esmės neturėtų keistis. Nors dailės kūrinių autorių teisių reglamentavimas iš principo nesiskiria nuo kitų meno sričių kūrėjų teisių reglamentavimo, praktiškai šias teises įgyvendinant vis dar kyla sunkumų. Kitų meno sričių autoriai (pvz., kompozitoriai ir rašytojai, kurių kūriniai viešai atliekami, transliuojami per radiją ir televiziją) jau gali pasigirti gaunamais honorarais, tuo tarpu dailininkams savo teises įgyvendinti sudėtingiau ne tik dėl mažos Lietuvos rinkos, bet ir dėl visuomenės tolerancijos neteisėtam kūrinių atgaminimui. Didesnė visuomenės dalis dar nepasirengusi suvokti, kad intelektinė nuosavybė tokia pat svarbi kaip ir materialioji, kad konstitucinis nuosavybės neliečiamumo principas taip pat taikomas ir intelektinei nuosavybei.¹¹

Vykdydama Nacionalinę *acquis* priėmimo programą ir rengdamasi narystei Pasaulinėje prekybos organizacijoje (PPO, angl. WTO), Lietuva ratifikavo pagrindines tarptautines

¹⁰ M. ELie-Perie Rochiccioli, GESAC ekspertas. Įstatymų įgyvendinimas. Seminaro dėl autorių teisių ir gretutinių teisių įgyvendinimo medžiaga. Vilnius, 2001 m. gegužės 16 d. P. – 2.

¹¹ Matulevičienė Nijolė. Autorių teisių apsauga išsiplėtusioje Europos Sąjungoje. [http://www.culture.lt/daile/04\(1\)/ata.htm](http://www.culture.lt/daile/04(1)/ata.htm) Prisijungimo laikas: 2004-10-02.

konvencijas, reglamentuojančias autorių teisių apsaugą, priėmė su ES direktyvomis ir kitais tarptautiniais dokumentais suderintus teisės aktus¹². Nuo 1992 m. balandžio 30 d. Lietuvos Respublika yra PINO narė, o 2001 m. gegužės 31d. Lietuva tapo PPO nare¹³. Ši narystė svarbi Lietuvai ne tik žiūrint iš prekybinių pozicijų, tačiau ir intelektinės nuosavybės apsaugos atžvilgiu. Lietuvai tapus PPO nare, jai įsigaliojo labai svarbios sutarties dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (angl. Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property - vadinamoji TRIPS sutartis)¹⁴, nuostatos. Ši sutartis neretai pavadinama naujuoju autorių teisių apsaugos įgyvendinimo tarptautiniu standartu.

Tačiau, sukūrusi tarptautinius reikalavimus atitinkančią norminę bazę, Lietuvos valstybė kol kas vis dar neteikia prioriteto realaus įstatymų įgyvendinimo problemų sprendimui. Nors įstatymai suteikia autoriams galimybę ginti pažeistas teises, praktikoje tokių teisių gynimas retai efektyvus. Tinkamai pritaikyti įstatymuose numatytus autorių teisių gynimo būdus trukdo neteisingas įstatymų aiškinimas, tam tikri teisės aktų trūkumai. Autorių teisių įgyvendinimo ir gynimo srityje valstybės institucijų funkcijos ir įgaliojimai nėra pakankamai apibrėžti. Veiklai suaktyvinti trūksta materialinių išteklių ir koordinavimo, kvalifikuotų specialistų, išmanančių intelektinės nuosavybės teisę¹⁵. Autorių teisių apsaugos svarbą dar menkai suvokia ir visuomenė. Dėl visų šių priežasčių autorius, siekdamas apginti savo pažeistas teises, susiduria su įvairiomis natūraliomis ir dirbtinėmis kliūtimis.

Nors teisių gynimo būdai numatyti daugelyje įstatymų, tačiau nei teisių gynimo, nei teisių gynimo būdų samprata įstatymuose nėra pateikta. To nėra numatyta ne tik Lietuvos nacionaliniuose įstatymuose, bet ir Europos Sąjungos teisės aktuose ir tarptautinėse sutartyse, kuriose reglamentuojami teisių gynimo klausimai.

Mūsų nuomone tai yra teisės aktų spraga ir siūlytume tokią autorių teisių gynimo būdų sampratą: „autorių teisių gynimo būdai – tai įstatymuose įtvirtintos priverstinio pobūdžio materialinės – teisinės priemonės, kuriomis atstatomos pažeistos teisės (pripažįstamos) ir padaromas poveikis pažeidejui“.

Teisių gynimas visų pirma siejamas su pačia subjektine teise. Antai Romos teisėje buvo aiškinama, kad teisės gynimo pagrindas nėra subjektinės teisės pažeidimas, nes apie pačią subjektinę teisę Romos teisininkai kalbėdavo tik tada, jeigu ji buvo užtikrinta ieškinio gynyba, t. y. jeigu magistratas numatė tos teisės gynimo galimybę pateikiant ieškinį, o ieškiny

¹² Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikas derybinių pozicijų derybose dėl narystės Europos Sąjungoje patvirtinimo“ // Žin., 2000, Nr. 47 -1362.

¹³ Žin., 2001, Nr. 46 -1620.

¹⁴ Žin., 2001, Nr. 46-1619.

¹⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Autorių teisių ir gretutinių teisių gynimo strategijos ir jos įgyvendinimo 2000 - 2003 metų priemonių patvirtinimo“ // Žin., 2000, Nr. 84 - 2552.

buvo laikomas pagrindine subjekcinės teisės egzistavimo prielaida. Ieškinyms buvo apibrėžiamas kaip asmens teisė įgyvendinti jam priklausančią reikalavimą teismine tvarka. Pagal šiuolaikinę koncepciją yra teigiama, kad subjekcinė teisė lemia teisę į gynybą, kitaip tariant, tai yra sudedamoji subjekcinės teisės dalis. Tačiau visa tai, kas pasakyta, nepatvirtina nei teisių gynimo, nei teisių gynimo būdų sampratos, o parodo tik tai, kad, nesvarbu, kokia koncepcija būtų vadovaujama, aišku, kad visada teisių gynimas yra svarbus visiškai įgyvendinti teises.

Vakarų Europos valstybių literatūroje teisių gynimo sąvoka dažniausiai aiškinama daug plačiau ir apima tam tikrų reikalavimų pareiškimą teisių pažeidėjui bei visą procesą, kuriame nagrinėjami pareikšti pažeidėjui reikalavimai. Dažniausiai net nevartojamas terminas „gynimas“, o labiau paplitusi sąvoka „teisių įgyvendinimas“ (angl. enforcement of rights, vok. Rechtsdurchsetzung). Kai kurie vokiečių mokslininkai vartoja terminą „vykdymas“ (vok. Ausübung), juo apibūdinami kiekvieną teisių turėtojo elgesį, atitinkantį teisės turinį, ypač pabrėždami teisę ginti savo interesus. Tiesa, literatūroje dar vartojama ir kita sąvoka - „teisių apsauga“, tačiau terminas „apsauga“ yra platesnis ir apima, be teisių gynimo priemonių, ir kitas priemones, užtikrinančias normalų teisių įgyvendinimą, t. y. ne tik teises, bet ir ekonomines, politines, organizacines ir kitokias priemones, kurios sudaro būtinas teisių įgyvendinimo sąlygas.¹⁶

Tarptautinė bendrija siekia suderinti esminių autorinės teisės klausimų reglamentavimą. Todėl pažeistų autoriaus teisių gynimo tvarka, nors ir nustatoma kiekvienos valstybės vidaus teisės normomis, privalo atitikti minimalius intelektinės nuosavybės teisinės apsaugos standartus, įtvirtintus tarptautinėse sutartyse bei regioniniuose teisės aktuose.

Autorių teisių gynimo būdus, t.y. priemones, kurių gali imtis teismas, kad apgintų pažeistas ar ginčijamas autoriaus teises, išvardina ATGTĮ 65 straipsnis. Remiantis juo, autorių teisių subjektai, gindami savo pažeistas teises, turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kuris gali priimti sprendimą dėl:

- 1) teisių pripažinimo;
- 2) įpareigojimo nutraukti neteisėtus veiksmus;
- 3) pažeistų asmeninių neturtinių teisių atkūrimo (įpareigojimo padaryti atitinkamus ištaisymus, apie pažeidimą paskelbti spaudoje ar kitokiu būdu);
- 4) neišmokėto autorinio atlyginimo išieškojimo;
- 5) nuostolių ar žalos (materialinės ir (ar) moralinės) atlyginimo, įskaitant negautas pajamas ir kitas turėtas išlaidas;
- 6) kompensacijos išmokėjimo;

¹⁶ Vytautas Mizaras. Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai. Vilnius, 2003. P. – 28.

7) neteisėtų kūrinių, kompiuterių programų, audiovizualinių kūrinių (filmų) įrašų ir fonogramų kopijų bei jų gamybos priemonių ar įrangos, taip pat kitų šiame įstatyme numatytu teisių pažeidimui panaudotų priemonių ir įrangos konfiskavimo ar sunaikinimo;

8) įstatymų nustatytų kitų priemonių pažeistoms teisėms ginti.

Reikia pastebėti, kad daugelio užsienio valstybių (Danijos, Suomijos, Vokietijos) autorių teisių apsaugai skirti įstatymai numato žymiai siauresnį teisių gynimo būdų sąrašą. Paprastai nustatoma autoriaus teisių subjekto galimybė reikalauti teismo uždraudimo nuostolių atlyginimo arba kompensacijos ir neteisėtų kūrinių kopijų konfiskavimo ar sunaikinimo.¹⁷

Įstatyme pateiktas autoriaus teisių gynimo būdų sąrašas nėra baigtinis - numatytos tik specifinės autorių teisių gynimo priemonės.

2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2004/48/EB „Dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo“, numatyta, kad atsižvelgiant į kiekvieną konkretų atvejį, jei aplinkybės tai pateisina, priemonės, procedūros ir gynimo būdai turėtų apimti ir prevencines priemones, kuriomis siekiama užkirsti kelią tolesniems intelektinės nuosavybės teisių pažeidimams. Be to, turėtų būti numatytos ir atkuriamosios priemonės atitinkamais atvejais pažeidėjo lėšomis, tokios kaip teisės pažeidžiančių prekių ir atitinkamais atvejais medžiagų ir priemonių, kurios iš esmės yra naudojamos tokių prekių kūrimui ar gamybai, atšaukimas, galutinis išėmimas iš prekybos kanalų arba sunaikinimas. Taikant atkuriamąsias priemones turėtų būti atsižvelgta į trečiųjų šalių interesus, įskaitant vartotojus ir gera valia veikiančius privačius asmenis.

Kai pažeidimas įvykdomas netyčia ir ne dėl neatsargumo ir kai atkuriamosios priemonės ar draudimai, numatyti šioje direktyvoje, būtų neproporcingi, valstybės narės privalėtų turėti galimybę atitinkamais atvejais kaip alternatyvią priemonę taikyti piniginę kompensaciją nukentėjusiajai šaliai. Tačiau kai suklastotų prekių komercinis naudojimas arba paslaugų teikimas pažeistų kitą, ne intelektinės nuosavybės, teisę arba galbūt galėtų padaryti žalos vartotojams, toks panaudojimas ir teikimas turėtų būti ir toliau draudžiamas.

Siekiant kompensuoti patirtą žalą dėl pažeidimo, kurį padarė pažeidėjas, vykdamas veiklą žinodamas arba pagrįstai galėjęs žinoti, kad dėl tokios veiklos bus įvykdytas toks pažeidimas, teisių turėtojui turėtų būti skiriama tokia žalos atlyginimo suma, kuri leistų atsižvelgti į visus svarbius aspektus, tokius kaip teisių turėtojo negautos pajamos arba pažeidėjo neteisėtai gauta nauda ir atitinkamais atvejais moralinė teisių turėtojui padaryta žala. Kaip alternatyvą, pavyzdžiui, kai yra sunku nustatyti faktiškai patirtą žalą, ją būtų galima nustatyti pagal autorinį atlyginimą ar vienkartinį mokestį, kuris būtų sumokėtas, jei pažeidėjas būtų prašęs leidimo

¹⁷ Digest of Intellectual Property Laws of the World// by L. Nelson. New York, Londoit Rome, 1995. P. - 42 – 43.

naudotis tomis intelektualinės nuosavybės teisėmis. Siekiama ne numatyti pareigą nustatyti baudžiamąsias žalos atlyginimo sumas, o užtikrinti, kad kompensacija būtų paremta objektyviu kriterijumi, atsižvelgiant į teisių turėtojo patirtas išlaidas, tokias kaip identifikavimo ir tyrimų sąnaudos.¹⁸

Reikia pasakyti, kad autoriaus teisių subjektas paprastai gali pasinaudoti ne bet koku įstatyme numatytu teisių gynimo būdu. Pažeistų teisių ypatumai, padarytas pažeidimas, tarp šalių egzistuojančių teisinių santykių pobūdis kiekvienu konkrečiu atveju reikalauja taikyti būtent vienas, o ne kitas teisių gynimo priemones. Pavyzdžiui, nuostolių atlyginimas paprastai taikomas pažeidus turtines teises, o įpareigojimas nutraukti neteisėtus veiksmus, kurie pažeidžia teises arba kelia pagrįstą grėsmę žalai atsirasti, yra tipiškas asmeninių neturtinių teisių gynimo būdas. Jei pažeistos autorinės sutarties sąlygos, turi būti taikomos tokia sutartimi numatyta priemonė. Kai pažeidėjo ir autorių teisių subjekto sutartiniai santykiai nesieja, o taip pat tuomet, kai sutartyje ginčų sprendimo klausimas ir sutarties šalių atsakomybė neaptarta, nukentėjusiojo teisės ginamos įstatymų numatytais teisių gynimo būdais. Visais atvejais svarbiausia, kad būtų taikomos tokios teisių gynimo priemonės, kurios leistų imtis efektyvių ir atgrasančių veiksmų prieš autoriaus teises pažeidusį asmenį.

Svarbu pažymėti, kad ne visi autoriaus teisių gynimo būdai yra vienodos teisinės prigimties. Skiriasi jų socialinė paskirtis, tikslai, įgyvendinimo tvarka. Remiantis tuo, literatūroje paprastai atribojama teisinė atsakomybė ir kiti teisių gynimo būdai. Šis atribojimas labai svarbus ir praktikoje.

Pirmiausiai, skiriasi teisinės atsakomybės ir kitų teisių gynimo priemonių taikymo pagrindai. Teisinė atsakomybė atsiranda ir yra taikoma už jau padarytus neteisėtus veiksmus, o kiti teisių gynimo būdai gali būti taikomi dar net nepadarius pažeidimo. Be to, daugumos teisių gynimo būdų taikymas nereiškia naujų teisinių santykių atsiradimo, nes teisė taikyti vieną ar kitą gynimo būdą egzistuoja jau tarp šalių esančio teisinio santykio pagrindu. Tuo tarpu atsakomybei atsirasti yra būtini nauji juridiniai faktai. Šie juridiniai faktai, sudarantys teisės pažeidimo sudėtį, sukuria ir kokybiškai naują teisinį santykį - teisinės atsakomybės santykį. Būtent teisinės atsakomybės, t.y. administracinės ir baudžiamosios atsakomybės už intelektualinės nuosavybės pažeidimus teorinius ir praktinius klausimus nagrinėsime sekančiame darbo skyriuje.

¹⁸ 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/48/EB „Dėl intelektualinės nuosavybės teisių gynimo“.

2. ADMINISTRACINĖ ATSAKOMYBĖ, KAIP VIENAS IŠ INTELEKTINĖS NUOSAVYBĖS GYNIMO BŪDŲ

2.1. Administracinės atsakomybės už intelektinės nuosavybės pažeidimus taikymo teoriniai ir praktiniai klausimai

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnyje numatyta, kad „Nuosavybė neliečiama“. Ši teisės norma taikytina visoms nuosavybės rūšims - tiek privačiajai ir viešajai, tiek materialiajai ir intelektinei. Intelektinė nuosavybė taip pat neliečiama. Jos apsauga turi būti ne mažesnė nei materialiosios nuosavybės. Taigi „asmenims, pažeidusiems intelektinę nuosavybę, turi būti taikomos ne mažiau griežto poveikio priemonės negu asmenims, pažeidusiems materialiąją nuosavybę. Be to, taikant sankcijas intelektinės nuosavybės teisės pažeidėjams, reikia atsižvelgti į intelektinės nuosavybės specifiką. Savininkas jam nuosavybės teise priklausančius daiktus valdo pats arba gali kontroliuoti jų valdymą, perdavęs daiktus valdyti kitiems asmenims. Autorius negali pats kontroliuoti paskelbtų kūrinių naudojimo. Paskelbti kūriniai tampa visuotinai prieinamais ne tik vienos valstybės teritorijoje, bet ir tarptautiniu mastu. Todėl yra tarptautiniai susitarimai dėl intelektinės nuosavybės apsaugos. Susitarimų, prie kurių Lietuva yra prisijungusi, nuostatos yra privalomos“¹⁹.

Nuosavybės teisę asmuo gali įgyti tik teisėtai. Tai, kas įgyjama neteisėtai, pažeidžiant kitų asmenų teises ir teisių normas, negali būti ginama. Negalima ginti teisės pažeidimo. Teisės pažeidimas gali užtraukti civilinę, administracinę, baudžiamąją atsakomybę priklausomai nuo pažeidimo pobūdžio, pavojingumo laipsnio, atsakomybę nustatančių teisės normų turinio. Nuosavybės teisės institutas - tai civilinės teisės institutas, tad privačios nuosavybės teisės pažeidimas pagrįstai užtraukia ne tik civilinę, bet ir baudžiamąją bei administracinę atsakomybę.

Intelektinės nuosavybės teisinė apsauga ne mažiau svarbi nei materialiosios nuosavybės, todėl šią apsaugą taip pat turi užtikrinti ir baudžiamosios, ir administracinės teisės normos. Tokios apsaugos užtikrinimas - tai ne tik privačių autorių, gretutinių teisių subjektų interesų užtikrinimas, bet ir teisėtvarkos Lietuvoje bei tarptautinių šalies įsipareigojimų užtikrinimas. Tai - viešasis interesas.

Taigi būtent administracinės atsakomybės už autorių teisių pažeidimus klausimus mes ir panagrinėsime šioje baigiamojo darbo dalyje.

¹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas 2000 m. liepos 5 d. „Dėl Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 214-10 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“

Valstybės, prisijungusios prie Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos, sudaro Literatūros ir meno kūrinių autorių teisių apsaugos sąjungą (Konvencijos I str.). Lietuva šios Sąjungos narė yra nuo 1994 m. gruodžio 14 d. (Žin., 1995, Nr. 40-988). Konvencijos 5 ir 6 str. nustato, kad kiekviena Sąjungos šalis privalo užtikrinti pagal Konvencijos nuostatas ir savo nacionalinius įstatymus tiek savo, tiek kitų Sąjungos šalių autorių teisių apsaugą. Lietuva, prisijungdama prie Tarptautinės Romos konvencijos dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančiųjų organizacijų apsaugos (Žin., 1999, Nr. 11-249) įsipareigojo taikyti nacionalinį režimą, saugant atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančiųjų organizacijų teises. Be to, Lietuvos Respublika sudarytomis su užsienio šalimis prekybos ir investicijų apsaugos sutartimis irgi įsipareigojo užtikrinti intelektinės nuosavybės apsaugą pagal tarptautinius standartus, kuriuos nustato Berno, Romos ir Paryžiaus konvencijos.²⁰

„Autorių ir gretutinių teisių subjektų teisės yra privatinės. Jų apsaugą užtikrina civilinės teisės normos. Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nustatyta atsakomybė yra civilinė atsakomybė. Tačiau šių teisių apsaugai nepakanka civilinės atsakomybės. Paskelbus kūrinį ar gretutinių teisių objektą, autoriai ar gretutinių teisių subjektai nepajėgia pilnai kontroliuoti savo teisių apsaugos. Tuo labiau, kad šie objektai dažnai realizuojami pasaulinėje intelektinės nuosavybės rinkoje. Valstybė, siekdama užtikrinti teisėtvarką savo teritorijoje, vykdydama priimtus tarptautinius įsipareigojimus, užtikrindama autorių ir gretutinių teisių efektyvią apsaugą, išskyrus civilinę teisinę apsaugą, nustato administracinę ir baudžiamąją autorių ir gretutinių teisių subjektų teisių apsaugą.“²¹

Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214-10 straipsnyje „*Autorinių ir gretutinių autorinėms teisėms pažeidimas*“ numatyta, kad neteisėtas (neturint autoriaus arba garso ir (ar) vaizdo įrašo gamintojo, arba jų teisių perėmėjų leidimo) literatūros, mokslo ar meno kūrinio (įskaitant kompiuterių programas ir duomenų bazines) arba ir (ar) vaizdo įrašo atgaminimas, platinimas, viešas atlikimas, kitoks panaudojimas bet kokiais būdais ir priemonėmis komerciniams tikslams, taip pat laikymas tokiems tikslams -

užtraukia baudą nuo vieno tūkstančio iki dviejų tūkstančių litų su neteisėtai išleistu, atgaminu, platinamu, kitaip naudojamu ar laikomu egzempliorių konfiskavimu, taip pat neteisėto atgaminimo įrangos konfiskavimu.

Tokie pat veiksmai, padaryti asmens, bausto administracine nuobauda už šio straipsnio 1 dalyje numatytus pažeidimus, -

²⁰ Paryžiaus konvencija dėl pramoninės nuosavybės saugojimo // Žin., 1996, Nr. 75-1796.

²¹ Mizaras V. Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai. Vilnius, 2003. p. – 28.

užtraukia baudą nuo dviejų tūkstančių iki trijų tūkstančių litų su neteisėtai atgamintu, platinamu, kitaip naudojamu ar laikomu egzemplioriu, taip pat neteisėto atgaminimo įrangos konfiskavimu.

ATPK 214-10 straipsnio nuostatos taikomos tik neteisėtam kūrinio ar jų įrašų panaudojimui. Asmenys, neteisėtai atgaminę ir (ar) po to įgiję neteisėtai atgamintus kūrinio egzempliorius ar įrašus, neįgyja ir negali įgyti nuosavybės teisės į įrašus. Tokie įrašai turi būti konfiskuojami ir sunaikinami. Tokiu būdu nutraukiami teisę pažeidžiantys veiksmai.

ATPK 214-10 straipsnio 1 dalies dispozicijoje nurodyti veiksmai, kuriais pažeidžiamos autorių ir gretutinių teisių subjektų teisės. „Šie pažeidimai užtraukia neteisėtai išleistų, atgamintų, platinamų, kitaip naudojamų ar laikomų komerciniams tikslams egzempliorių konfiskavimą, taip pat neteisėto atgaminimo įrangos konfiskavimą. Nekonfiskavus jų, asmuo vėl gali juos panaudoti taip, kad kitiems asmenims ar visuomenei būtų padaryta žala.“²²

ATPK 26 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad daiktas, kuris buvo administracinio teisės pažeidimo padarymo įrankis arba tiesioginis objektas, konfiskuojamas.

Neteisėtu (t. y. neturint autoriaus arba garso ir (ar) vaizdo įrašo gamintojo, arba jų teisių perėmėjų leidimo) literatūros, mokslo ar meno kūrinio (įskaitant kompiuterių programas ir duomenų bazines) arba garso ir (ar) vaizdo įrašo atgaminimu, platinimu, viešu atlikimu, kitokiu panaudojimu bet kokiais būdais ir priemonėmis komerciniams tikslams, taip pat laikymu tokiems tikslams pažeidžiamos autorių ir gretutinių teisių subjektų teisės.

Už šioje normoje nurodytus veiksmus „administracinė atsakomybė atsiranda esant dviem sąlygoms: kai tai daroma neteisėtai, t.y. neturint autoriaus arba garso ir (ar) vaizdo įrašo gamintojo, arba jų teisių perėmėjų leidimo, ir siekiant komercinių tikslų. Taigi leidinio neturėjimas yra būtinas ATPK 214-10 str. numatyto administracinio teisės pažeidimo objektyviosios pusės požymis.“²³

ATPK nereglamentuoja, kokiomis konkrečiomis įrodinėjimo priemonėmis turi būti nustatomos reikšmingos konkrečių administracinių teisės pažeidimų kategorijų byloms aplinkybės. Įrodinėjimo priemonių rūšys išvardytos ATPK 256 str. 2 d., tarp kurių paminėta eksperto išvada ir specialisto paaiškinimai. To paties straipsnio 3 d. nustatyta, kad įrodymus renka, prireikus ekspertą ar specialistą skiria pareigūnai, turintys teisę surašyti administracinio teisės pažeidimo protokolą, taip pat administracinio teisės pažeidimo bylą nagrinėjantis organas (pareigūnas).

²² Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas 2000 m. liepos 5 d. „Dėl Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 214-10 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“

²³ Administracinių teismų praktika „Dėl ATPK 214-10 straipsnio taikymo“ 2002.01.31, Nr.: 2.

Taigi įstatymas nereikalauja visais atvejais traukiant asmenį atsakomybėn už pažeidimo, numatyto ATPK 214-10 str., padarymą ar nagrinėjant tokią bylą skirti ekspertą ar specialistą. Administracinio teisės pažeidimo protokole surašantiems pareigūnams, taip pat bylą nagrinėjantiems organams yra suteikta teisė konkrečiu atveju spręsti dėl būtinybės gauti eksperto išvadą ar specialisto paaiškinimus, atsižvelgiant į kitų įrodymų visumą, konkrečias aplinkybes;

Kaip minėta, pagal Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 64 str. 1 p. autoriaus ar gretutinių teisių subjekto leidimas yra sutartis, sudaryta su autoriumi ar gretutinių teisių subjektu dėl autorių ir gretutinių teisių objektų panaudojimo. „Autorių teisių ir gretutinių teisių pažeidimu yra laikomas kūrinio panaudojimas, ne tik neturint sutarties, sudarytos su autoriumi ar gretutinių teisių subjektu, bet ir pažeidžiant tokios sutarties sąlygas. Autorių ir gretutinių teisių objektų įsigijimą patvirtinantys dokumentai (sąskaitos-faktūros, PVM sąskaitos-faktūros) negali būti laikomi sutartimi (leidimu ATPK 214-10 str. taikymo prasme, kadangi tokiuose dokumentuose nėra įvardytos sutarties sąlygos, kurių pažeidimo konstatavimas yra viena iš sąlygų kvalifikuojant veiką pagal ATPK 214-10 str.).“²⁴

Pažymėtina, kad administracinė atsakomybė už autorių teisių pažeidimus praktikoje yra plačiai taikoma. Pavyzdžiui, „Alytaus miesto ir rajono policijos komisariato pareigūnas R. B. surašė administracinio teisės pažeidimo protokolą, kuriame nurodė, kad 2005 m. gruodžio 19 d. atlikus patikrinimą uždarojoje akcinėje bendrovėje „ERG“ viename kompiuteryje buvo rastos įdiegtos programos: Windows XP Home Edition; Microsoft Office 2003 SBE; Alkonas. Šioms programoms UAB „ERG“ direktorius R. B. nepateikė licencijos ar kitokių įsigijimo dokumentų. Ši R. B. veika kvalifikuota pagal ATPK 214¹⁰ straipsnio 1 dalį. Protokole taip pat nurodyta, kad minėta veika buvo padaryta 1782,49 Lt žala BSA ir uždarajai akcinei bendrovei „Fotarija“²⁵.

Analogiškas pažeidimas buvo nustatytas ir Telšiuose. „Mokesčių policijos departamento Telšių apskrities skyriaus KOVT inspektorius 2000 m. spalio 29 d. surašė pareiškėjui administracinio teisės pažeidimo protokolą Nr. 45, kuriame nurodė, kad 2000 05 28 Plungės rajono Budrikių k. Atliktu patikrinimo prekybos vietoje metu iš prekiavusio kompaktiniais diskais pareiškėjo buvo paimta 10 diskų, kuriuos patikrinus nustatyta, jog juose yra neteisėtai platinamos kūrinių kopijos, taip pat ir tai, kad pareiškėjas nėra sudaręs sutarčių, leidžiančių jam platinti autorinius kūrinius ir jo veikoje yra administracinio teisės pažeidimo, numatyto ATPK 214-10 str. 1 d., sudėtis. Plungės rajono apylinkės teismas 2000 m. lapkričio

²⁴ Administracinių teismų praktika „Dėl ATPK 214-10 straipsnio taikymo“ 2002.01.31, Nr.: 2.

²⁵ Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2006 m. rugsėjo 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N¹⁶-1033/06.

16 d. nutarimu skyrė pareiškėjui 1000 Lt baudą bei konfiskavo paimtus iš jo 10 kompaktinių diskų.”²⁶

2.2. Teisės aktų, reglamentuojančių administracinę atsakomybę už intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus galimos tobulinimo kryptys

ATPK šiuo metu numato administracinę atsakomybę už autorių ir gretutinių teisių pažeidimus (214¹⁰ straipsnis). Administracinė atsakomybė nenumatyta už dizaino, patentų ir prekių ženklų savininkų teisių pažeidimus. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau - BK) 195 straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už išimtinių patento savininko ar dizaino savininko teisių pažeidimą. Išimtinės dizaino savininko teisės numatytos Lietuvos Respublikos dizaino įstatymo (Žin., 2002, Nr. 112-4980; 2004, Nr. 73-2538) 36 straipsnyje, o išimtinės patento savininko teisės - Lietuvos Respublikos patentų įstatymo (Žin., 1994, Nr. 8-120; 2005, Nr. 85-3135) 26 straipsnyje. Atsižvelgiant į minėtus straipsnius prekių, neteisėtai pagamintų panaudojant svetimą dizainą ar išradimo patentą, gabenimas Lietuvoje ir į kitą Bendrijos valstybę arba iš jos siekiant turtinės naudos nėra laikomas patento savininko ar dizaino savininko išimtinių teisių pažeidimu, todėl neužtraukia nei administracinės, nei baudžiamosios atsakomybės.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 195 straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už išimtinių patento savininko ir dizaino savininko teisių pažeidimą, o 204 straipsnyje - už prekių žymėjimą svetimu prekių ženklų neturint leidimo ir tokių prekių pateikimą realizuoti. Tačiau sėkmingai dizaino, patentų ir prekių ženklų savininkų teisių pažeidimų prevencijai vien tik minėtų Baudžiamojo kodekso nuostatų ir civilinės atsakomybės priemonių nepakanka. Norint atgrasinti asmenis nuo šių pažeidimų darymo, būtina numatyti už juos (išskyrus pažeidimus, už kuriuos numatyta baudžiamoji atsakomybė) administracinę atsakomybę. Atkreiptinas dėmesys, kad pagal 2003 m. liepos 22 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1383/2003 dėl muitinės veiksmų, atliekamų su prekėmis, kurios, kaip įtariama, pagamintos pažeidžiant tam tikras intelektinės nuosavybės teises, ir priemonių, kurių turi būti imamas prekių atžvilgiu nustačius, kad jos pagamintos pažeidžiant tokias teises (toliau - Reglamentas) 18 straipsnį kiekviena valstybė narė turi nustatyti baudas, kurios skiriamos pažeidus šį reglamentą.

²⁶ 2001 m. kovo 16 d. Vyriausiojo administracinio teismo nutartis. Autorinių ir gretutinių autorinėms teisėms pažeidimas (ATPK 214-10 str. 1 d.). Administracinių teismų praktika, 2001.08.14, Nr.: 1.

Lietuvos Respublikos muitų teritorijai tapus Bendrijos muitų teritorijos dalimi ir įgyvendinus laisvo prekių judėjimo principą, dalis prekių srautų nepatenka į muitų teisės aktų reglamentavimo sritį ir prekės, įtariamoms esant pagamintomis pažeidžiant patento, dizaino ar prekių ženklo savininko teises, netrukdomai gabenamos iš vienos Bendrijos valstybės į kitą. Muitinės mobiliosios grupės, atlikdamos teisės aktų joms priskirtas funkcijas, stebi prekių, kurios, kaip įtariama, pagamintos pažeidžiant atskiras intelektinės nuosavybės teises, gabenimo atvejus. Todėl suteikus muitinės pareigūnams teisę surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolus už minėtus intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus, muitinės žmogiškieji išteklių galėtų būti panaudojami ir kovai su šiais pažeidimais.

Siekiami apginti teisėtus dizaino, patentų ir prekių ženklų savininkų interesus, o nustatant administracinę atsakomybę už prekių, neteisėtai pažymėtų svetimu prekių ženklu, importavimą ir eksportavimą-ir įgyvendinti Reglamento 18 straipsnį.

Dėl nurodytų priežasčių būtų tikslinga papildyti ATPK straipsniu, numatančiu atsakomybę už prekių, neteisėtai pažymėtų svetimu prekių ženklu, naudojimą, laikymą gabenimą, importavimą ar eksportavimą siekiant turtinės naudos ir prekių, neteisėtai pagamintų panaudojant svetimą dizainą ar išradimo patentą gabenimą siekiant turtinės naudos. Muitinės pareigūnams būtų suteikta teisė surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolus dėl prekių, neteisėtai pažymėtų svetimu prekių ženklu, gabenimo, importavimo ar eksportavimo bei prekių, neteisėtai pagamintų panaudojant svetimą dizainą ar išradimo patentą, gabenimo (ATPK 259¹ straipsnio 1 dalies 1 punkto 34 pastraipa). Policijos pareigūnams būtų suteikta teisė surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolus dėl naujame ATPK straipsnyje numatytų pažeidimų, išskyrus pažeidimus, susijusius su prekių, neteisėtai pažymėtų svetimu prekių ženklu, importavimu ar eksportavimu siekiant turtinės naudos (ATPK 259¹ straipsnio 1 dalies 8 punktas).

Tokio įstatymo priėmimas neprieštarautų Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatoms bei Europos Sąjungos teisės aktams ir apgintų prekių ženklų, patentų ir dizaino savininkų interesus. Pats tokio įstatymas buvimas teigiamai atsilieptų, tiek Lietuvos ekonomikai, tiek jos finansams. Įstatymo įgyvendinimas teigiamai atsilieptų legalaus verslo sąlygoms ir jo plėtrai.

Kita su įstatymų, reglamentuojančių administracinę ir baudžiamąją atsakomybę už intelektinės nuosavybės pažeidimus, susijusi problema - Lietuvos baudžiamieji įstatymai nepateikia aiškaus apibrėžimo, kas yra laikytina komercijos tikslais, o susiformavusi praktika ir mokslininkų nuomonė šiuo klausimu nėra vieninga. Pavyzdžiui, E. Bieliūno teigimu, veikos darymas komerciniais tikslais pasireiškia tuo, kad kaltininkas siekia gauti pajamų. Analogišką

sampratą pateikia užsienio mokslininkai B. Czarnota ir R. Hart, komentuodami ES direktyvą 91/250/EB dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos, jie sieja „komercinius tikslus“ su kompiuterių programos kopijos laikymu ir (ar) naudojimu tiesiogiai pelno siekiančiais veikliais. A. Vileita, aiškindamas ATPK 214¹⁰ straipsnio nuostatas, teigia, kad „komerciniais tikslais kūrinyje naudojamas ne tik tada, kai iš kūrinio naudojimo tiesiogiai gaunamos pajamos <...>, bet ir tada, kai kūrinio panaudojimas betarpiškai susijęs su komercine veikla, nors betarpiškai iš kūrinio naudojimo pajamų negaunama. Nors toks aiškinimas turi teorinį pagrindimą, baudžiamosios atsakomybės sritis nepagrįstai išsiplėčia: tokiu būdu beveik bet koks neteisėtas kūrinio panaudojimas neteisėtai, t. y. nesant autoriaus leidimo ir jei kūrinyje nėra naudojamas išimtinai asmeniniam naudojimui, bus tiesiogiai ar netiesiogiai naudojamas siekiant pajamų. Kitaip tariant, kiekvienas pelno siekiančios bendrovės įrenginys ar priemonė, kuris pažeidžia intelektinės nuosavybės teises ar kuriuo jos pažeidžiamos, laikytinas naudojamu komerciniais tikslais. Esant tokiam aiškinimui komerciniai tikslai tampa beveik imanentiniu nusikalstamos veikos požymiu, ir todėl siūlytina jį išaiškinti įstatyme siaurinamai, susiejant su tiesiogine komercine nauda arba apskritai jo atsisakyti²⁷.

Kalbant apie administracinę atsakomybę, reglamentuojančių teisės aktų tobulinimą pažymėtina, jog, mūsų nuomone, ATPK būtina įtvirtinti administracinę atsakomybę už neteisėtą autorių ir gretutinių teisių techninių apsaugos priemonių pašalinimą, nes šiuo metu už tokią veiką numatyta tik baudžiamoji atsakomybė. Tačiau kaip žinome pašalinimo būdai gali būti įvairūs, jais gali būti pašalinama apsauga tik nuo vieno kūrinio, ne komerciniais tikslais ir atskirais atvejais baudžiamoji atsakomybė, manome, yra per griežta. Manome BK 194 straipsnis apima per didelį veikų kiekį, kurių dalis galėtų patekti į administracinės teisės reguliavimo sritį.

Kita, mūsų nuomone, ATPK spraga - ATPK 214¹⁰ straipsnio nuostatos numatančios jog autorinių ir gretutinių teisių pažeidimas turi būti padaromas komerciniams tikslams. Tačiau praktikoje pasitaiko atvejų, kai asmuo autorinių ir gretutinių teisių pažeidimą padaro ne komerciniams tikslams, pavyzdžiui, kūrinių paskelbia nemokamai, visiems prieinamą, internete. Šia veika autoriui padaroma didelė žala, tačiau nesant komercijos tikslų tokį pažeidimą padaręs asmuo lieka nenubaustas. Manome, jog tokiais atvejais turėtų taip pat atsirasti administracinė, o esant labai dideliai žalai net ir baudžiamoji atsakomybė.

²⁷ Kiškis M., Šulija G. Baudžiamoji atsakomybė už intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus Europos valstybėse teisė, 2003 Nr. 49.

3. BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ INTELEKTINĖS NUOSAVYBĖS PAŽEIDIMUS

3.2. Baudžiamosios atsakomybės už intelektinės nuosavybės pažeidimus ypatumai

Kalbant apie baudžiamąją atsakomybę už autorių teisių pažeidimus reikėtų paminėti, kad atskira nusikaltimų autoriaus teisėms grupė susidarė visai neseniai. Išplėtojus buvusį BK 142 str. į keturis straipsnius²⁸ ir padarius pakeitimų. Kuriais siekiama keletu tikslų: baudžiamajame įstatyme aiškiau išdėstyti Lietuvos valstybės priimtus tarptautinius įsipareigojimus; suderinti BK normas su naujais vidaus įstatymais, reguliuojančiais šią socialinių santykių sritį; suaktyvinti teisinį atkirtį vadinamajam piratavimui autorių teisių sferoje. Konstituciniu lygiu šios normų grupės ištakos yra įtvirtintos Lietuvos Respublikos Konstitucijos 42 str. 3 d., pagal kurią dvasinius ir materialinius autoriaus interesus, susijusius su mokslo, technikos, kultūros ir meno kūryba, saugo ir gina įstatymas.

Tarptautinėje teisėje ši sfera nuo seno buvo laikoma svarbia ir reguliuojama. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos (prie kurios prisijungę visos Europos Sąjungos šalys) 27 str. 2 d. numato, kad kiekvienas žmogus turi teisę į apsaugą jo dvasinių ir materialinių interesų, atsirandančių ryšium su mokslo, literatūros ar meno kūrinių, kurių jis yra autorius, sukūrimu. Analogiška norma yra įtvirtinta ir Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 15 straipsnyje. Detaliai šiuos klausimus reglamentuoja dar 1886 m. priimta, o vėliau daugyšk pildyta ir taisyta Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos.²⁹

1990-2000 m. baudžiamoji atsakomybė už autorių teisių pažeidimus beveik nebuvo taikoma. Šią situaciją visų pirma lėmė gana menkas intelektinės nuosavybės teisių pažeidimų kriminalizavimo laipsnis: baudžiamoji atsakomybė galėjo būti taikoma tik jei svetimas mokslo, literatūros, muzikos ar dailės kūrinys išleidžiamas savo vardu ar kitaip pasisavinama tokio kūrinio autorystė, arba kūrinys neteisėtai atgaminamas, arba jo autorius verčiamas pripažinti kitą asmenį bendraautoriumi. Atskiroje straipsnio dalyje buvo numatoma nusikaltimo, kai pasisavinama svetimo išradimo ar racionalizacinio pasiūlymo autorystė arba autorius priverčiamas pripažinti kitą asmenį bendraautoriumi, taip pat jei be išradėjo sutikimo paskelbiamas išradimas, kol jis dar nepareikštas nustatyta tvarka, sudėtis. Esminiai Baudžiamojo

²⁸ Žin., 2000, Nr. 38-1054.

²⁹ Žin., 1995, Nr. 40-988.

kodekso pakeitimai reglamentuojant nusikaltimus už intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus buvo padaryti 2000.³⁰

LR BK 142-142³ straipsniai gan nauji ir įsigaliojo nuo 2000 m. gegužės 10 d. Baudžiamosios teisės specialistų iš esmės dar netyrinėti ir praktikoje netaikyti, todėl apibūdinami glaustai, minint tik ryškesnius atitinkamų nusikalamų sudėčių požymius. Pažymėtina, kad šių straipsnių tekstas perimtas iš Autorių teisių įstatymo ir į BK inkorporuotas gana tiesmukai, neįdėjus didesnių pastangų perteikti normų turinį taip, kad jis būtų visiškai aiškus ir nedviprasmiškas.

Būtent dėl to, priimant naują LR BK, nusikaltimų intelektinei nuosavybei dispozicijos buvo pakoreguotos ir šiuo metu LR BK numatyti penki nusikaltimai, numatantys baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus intelektinei nuosavybei:

1. 191 straipsnis „Autorystės pasisavinimas“;
2. 192 straipsnis „Literatūros, mokslo, meno ar kitokio kūrinio neteisėtas atgaminimas, neteisėtų kopijų platinimas, gabenimas ar laikymas“;
3. 193 straipsnis „Informacijos apie autorių teisių ar gretutinių teisių valdymą sunaikinimas arba pakeitimas“;
4. 194 straipsnis „Neteisėtas autorių teisių ar gretutinių teisių techninių apsaugos priemonių pašalinimas“.
5. BK 195 straipsnis „Pramoninės nuosavybės teisių pažeidimas“.

Šias nusikalstamas veikas panagrinėsime plačiau.

BK 191 straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už autorystės pasisavinimą. Ši nusikalstama veika pavojinga tuo, kad pažeidžia autoriaus ar išradėjo asmenines ir turtines teises bei interesus, atsiradusius ir turimus jiems sukūrus mokslo, literatūros, muzikos, dailės ar kitokį meno kūrinį arba padarius išradimą.

Šios nusikalstamos veikos objektas, kaip ir kitų nusikalstamų veikų autorių teisėms - atitinkamai autoriaus ar išradėjo teisės ir teisėti interesai.

Dalykas - mokslo, literatūros, muzikos, dailės kūriniai, išradimai, kompiuterių programos ir duomenų bazės. Bendriausia prasme kūrinys suprantamas kaip originalus kūrybinės veiklos rezultatas literatūros, mokslo ar meno srityje, nepaisant jo meninės vertės, išraiškos būdo ar formos. Tai įvairios publikacijos: knygos, brošiūros, straipsniai, taip pat mokslo projektai ir projektinė dokumentacija, scenarijai ir jų planai, skulptūros, grafikos darbai, pastatų projektai ir kt.

³⁰ Kiškis M., Šulija G. Baudžiamoji atsakomybė už intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus Europos valstybėse. teisė, 2003 Nr. 49.

Nelaikomi šio nusikaltimo dalyku atradimai, idėjos, koncepcijos, teisės aktai ir jų projektai, liaudies meno kūriniai ir kt.

BK 191 straipsnio 1 d. objektyvioji pusė apibrėžta kaip nusikaltimo dalyko svetimo literatūros, mokslo ar meno kūrinio, arba jo dalies ar išradimo išleidimas arba viešas paskelbimas savo vardu.

Pagal įstatymą kūrinio autorius yra tas fizinis asmuo, kuris jį sukūrė. Autoriaus teisės į literatūros, mokslo ar meno kūrinį atsiranda jį sukūrus. Asmeninės neturtinės autoriaus teisės į kūrinį yra neterminuotos ir neperduodamos. Taigi šiuo aspektu kūrinys visiems kitiems asmenims, išskyrus autorių, yra svetimas. Autoriaus turtinės teisės yra ribojamos tam tikrais terminais ir gali būti perduodamos kitiems asmenims. Todėl šiuo aspektu kūrinio svetimumo požymis suprantamas kitaip. Tam tikrais atvejais kūrinys gali tapti nesvetimas asmenims, jo nesukūrusiems³¹.

Svetimo kūrinio ar jo dalies išleidimas savo vardu - tai viso arba dalies tokio kūrinio pagaminimas, nepaisant gamybos būdo, tokiu kiekiu, kuris būtų pakankamas visuomenės poreikiams patenkinti, su sąlyga, kad kūrinys tapo viešai prieinamas tretiesiems asmenims kaip sukurtas ne tikrojo autoriaus, bet jį išleidusio asmens: išspausdinimas ne autoriaus, bet savo vardu (plagiatas), kelių autorių bendro kūrinio išspausdinimas ar kitoks paskelbimas vienkaltininko vardu nenurodant bendraautorį ir pan. Viešas tokio kūrinio paskelbimas - tai jo perdavimas laidais ar bevielio ryšio priemonėmis padarant kūrinį viešai prieinamu taip, kad visuomenės nariai galėtų su juo susipažinti individualiai pasirinktoje vietoje ir pasirinktu laiku.

Analogiškai šio nusikaltimo objektyvioji pusė komentuošana ir tuomet, kada kaltininkas savo vardu išleidžia ar viešai paskelbia ir svetimą išradimą.

Kalbant apie antrąją šio straipsnio dalį, pažymėtina, kad privertimas kūrinio autoriaus pripažinti kitą asmenį bendraautoriumi, autoriaus teisių perėmėju arba atsisakyti savo autorystės teisių - tai prieš tikrojo autoriaus valią iš jo išgautas atitinkamas sutikimas kaltininko ar kitų asmenų, neprasidėjusių prie kūrinio ar išradimo sukūrimo, naudai. Pagal įstatymą atsakomybė atsiranda, jeigu kaltininkas tą daro pasinaudodamas tarnybine padėtimi ar panaudodamas psichinę prievartą.

Lietuvos baudžiamojoje teisėje psichinės prievartos samprata gan sudėtinga. Psichinė prievarta charakterizuoja nusikaltimų objektyviąją pusę ir atskiruose nusikaltimuose traktuojama skirtingai. Ji gali būti pripažįstama kaip būtinas nusikaltimo sudėties požymis arba kaip fakultatyvinis, gali būti kvalifikuojama kaip nusikaltimo priemonė arba kaip nusikaltimo padarymo būdas.

³¹ Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. I knyga. Vilnius, 2000. P. 274.

Daugumos Rusijos autorių (A. N. Ignatov, P. A. Dubovec, L. D. Gauchman) nuomone psichinės prievartos pagrindas yra grasinimas, be jo negali būti psichinės prievartos.³² Kad galėtume traktuoti asmens veiką kaip psichinės prievartos naudojimą, ji turi turėti keletą požymių:

1. grasinimo faktas, t.y. asmuo grasina panaudoti fizinę prievartą (bet jokia būdu nepadaryti kitokią žalą), o grasinimai yra realūs;
2. reali grėsmė, t.y. vertinant grėsmę reikia vadovautis subjektyviais kriterijais žiūrint iš nukentėjusiojo pusės. Nukentėjusysis turi suprasti grasinimus kaip realią grėsmę;
3. grasinimų įvykdymo momentas, t.y. grasinimas turi būti nukreiptas į labai artimą ateitį, t.y. jeigu nukentėjusysis neįvykdo kaltininko reikalavimų, kaltininkas grasina panaudoti fizinį smurtą tuoj pat;
4. grasinimo intensyvumas, kuris leidžia spręsti apie kaltininko ketinimų tikrumą.³³

Mūsų nuomone, toks psichinės prievartos apibūdinimas yra labai siauras, nes psichinė prievarta apima ne tik grasinimus panaudoti fizinį smurtą, bet ir grasinimas atskleisti tam tikrus faktus ir t.t.

Psichinis smurtas apibūdinamas terminu grasinimas. Grasinimas pasireiškia poveikiu nukentėjusiojo psichikai. Jis gali būti išreiškiamas žodžiais ar veiksmais, tame tarpe konkliudentiniais veiksmais. Jis gali būti atviras ir apibrėžtas, bet gali būti užmaskuotas ar neapibrėžtas.³⁴

Pažymėtina, kad kiek vienas iš šių BK 191 straipsnio 2 dalyje nurodytų alternatyvių požymių komentuotinas taip, kaip ir kituose BK specialiosios dalies straipsniuose.

Reikia paminėti, kad konkrečiu atveju atsižvelgtina į nusikaltimo dalyko specifiką ir su ja susijusias šio nusikaltimo ypatybes. Jos priklauso ir nuo kitų, greta BK galiojančių teisės norminių aktų. Kadangi, pavyzdžiui, išradimų apsaugos forma yra patentas, tai nusikalstamas poveikis išradėjui kartais gali priklausyti nuo to, kaip šią sritį yra apskritai sureguliuavęs Patentų įstatymas. Antai pagal jį teisė į patentą priklauso išradėjui arba teisių perėmėjui, arba darbdaviui, jeigu išradimas yra tarnybinis. Išradimo bendraautoriai turi lygias teises į patentą,

³² Ткаченко В.Н. Насилие, не опасное для жизни и здоровья, как уголовно-правовая категория // Государство и право. 1992. №12.

³³ Панов Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность. Харьков, 1989. С. – 51.

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 23 d. nutartis. Kasacinė byla Nr. 2K-76/2001 m. S – 2.1.2.1.8.2.

jeigu jie nėra susitarę kitaip. Įstatymas. numato, kad patentinę paraišką gauti patentą gali paduoti keletas asmenų. Tokiais atvejais įmanomas ir vertimas pripažinti bendraautoriumi³⁵.

BK 192 straipsnio 1 dalyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą literatūros, mokslo, meno ar kitokio kūrinio ar jo dalies atgaminimą, neteisėtų jų kopijų importavimą, eksportavimą, platinimą, gabenimą ar laikymą komercijos tikslais, jeigu kopijų bendra vertė pagal teisėtų kopijų mažmenines kainas viršija 100 MGL dydžio sumą. BK 192 straipsnio 1 dalies dispozicija yra blanketinė, todėl konkretūs joje numatytos veikos požymiai atskleidžiami analizuojant ne tik baudžiamąjį įstatymą, bet ir kitus norminius aktus, šiuo atveju – Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą.

Aiškinantis minėtame BK straipsnyje numatytą nusikaltimo sudėtį, reikia remtis kitais teisės šaltiniais. Tačiau išanalizavus teismų praktiką, galima teigti, kad kartais kitų teisės aktų sąrašas yra pernelyg susiaurinamas, nurodant tik ATGTĮ ir tarptautines sutartis. Baudžiamojo įstatymo požiūriu toks interpretavimas yra pernelyg siauras. BK 192 straipsnio dispozicijoje jokie konkretūs teisės aktai nėra įvardijami, todėl pripažįstant, kad numatyto nusikaltimo sudėtis yra blanketinė, reikia patikrinti ne vien minėtus šaltinius, bet ir visą kitą juridinį kontekstą, galintį turėti reikšmės nusikaltimo sudėties sampratai. Šiame kontekste dar yra ir ATPK 214¹⁰ straipsnis, taip pat kiti – 193 ir 194 – BK straipsniai. Aiškinantis baudžiamojo įstatymo turinį lyginamuoju aspektu reikšmingas yra ir 1961 m. BK 142¹ straipsnis kaip 2000 m. BK 192 straipsnio pirmtakas, taip pat susiklosčiusi jo taikymo praktika. Teisės šaltinių visuma rodo, kad nors teisės aktų tekstuose nėra tapatinamos autorių teisės su gretutinėmis teisėmis, kūrinys su gretutinių teisių objektu, kuris apima ir fonogramą, o šių dalykų kopijos taip pat netapatinamos, tačiau autorių ir gretutinių teisių gynimą reglamentuoja bendros taisyklės. Tai akivaizdu tiek iš galiojusio (1999 m. gegužės 18 d. redakcija), tiek ir dabar galiojančio ATGTĮ VI skyriaus nuostatų. Išplėtus teisės šaltinių sąrašą ir sistemiškai išgilinus į visas bylai reikšmingas teisės normas, atsiskleidžia įstatymų leidėjo siekis garantuoti, kad būtų tinkamai apgintos visos autorių ir gretutinių teisių subjektų teisės. Todėl laikyti, kad pereinant nuo senojo prie naujojo baudžiamojo įstatymo iš BK 192 straipsnio yra sąmoningai eliminuota apsauga tam tikrų vertybių, kurios senajame BK, taip pat kituose galiojančio BK straipsniuose ar kituose teisės aktuose buvo ir tebėra saugomos ir ginamos vienodai, nėra pagrindo³⁶.

Taigi, BK 192 straipsnyje suformuluotą dispoziciją reiktų priskirti prie blanketinių dispozicijų. Blanketine ją daro įstatymo tekste panaudotas žodis „neteisėtas“. Tam kad

³⁵ Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga. Vilnius, 2000. P. 275.

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. balandžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-218/2004.

išaiškinti žodžio neteisėtas reikšmę, atskirti teisėtą veiką nuo neteisėtos neišvengiamai reikia pasitelkti kitą įstatymą, kuriame apibrėžiamos teisėtos ir neteisėtos veikos su autorinių ir gretutinių teisių objektais. Šis įstatymas yra 1999 m. gegužės 18 d. LR Autorinių teisių ir gretutinių teisių įstatymas Nr. VIII-1185. Pirmo nusikaltimo padarymo metu galiojo 1999 m. gegužės 18 d. LR Autorinių teisių ir gretutinių teisių įstatymo Nr. VIII-1185 2000 08 04 įstatymo redakcija, o darant antrą nusikaltimą - 2003 03 21 to paties įstatymo redakcija.

Sutinkamai su 1999 m. gegužės 18 d. LR Autorinių teisių ir gretutinių teisių įstatymo Nr. VIII-1185 (2000 08 04 įstatymo redakcija) 2 straipsnio 20 punktu neteisėta kūrinio ar gretutinių teisių objekto kopija -tai kūrinio ar gretutinių teisių objekto kopija, pagaminta arba importuota į Lietuvos Respubliką be autoriaus ar gretutinių teisių subjekto, jų teisių perėmėjo ar jų tinkamai įgalioto asmens leidimo (nesudarius sutarties arba pažeidžiant joje numatytas sąlygas, išskyrus šio įstatymo nustatytus atvejus, kai kūrinys ar gretutinių teisių objektas gali būti atgaminamas be leidimo), taip pat kūrinio ar gretutinių teisių objekto kopija, kurioje be autoriaus ar gretutinių teisių subjektų leidimo panaikinta arba pakeista informacija apie autoriaus teisių ar gretutinių teisių valdymą. To paties įstatymo 2003 03 21 redakcijos 21 punkte -neteisėta kopija – tai kūrinio, gretutinių teisių ar sui generis teisių objekto kopija, pagaminta arba importuota į Lietuvos Respubliką be teisių subjektų ar jų tinkamai įgalioto asmens leidimo (nesudarius sutarties arba pažeidžiant joje nustatytas sąlygas, išskyrus šio įstatymo nustatytus atvejus, kai kūrinys, gretutinių teisių ar sui generis teisių objektas gali būti atgaminamas be leidimo), taip pat kūrinio, gretutinių teisių ar sui generis teisių objekto kopija, kurioje be teisių subjektų leidimo panaikinta arba pakeista informacija apie teisių valdymą³⁷.

ATGTĮ 2 straipsnyje apibrėžtų sąvokų “atgaminimas”, “audiovizualinis kūrinys”, “gretutinių teisių objektas”, “neteisėta kūrinio ar gretutinių teisių objekto kopija” ir kitų analizė leidžia teigti, jog BK 192 straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė ne tik už autorių teisių subjektų, bet ir už gretutinių teisių subjektų teisių pažeidimus. Gretutinių teisių objektas yra kūrinio atlikimas, tiek tiesioginis, tiek įrašytas į garso ar vaizdo laikmeną; audiovizualinis kūrinys yra kinematografinis kūrinys ar kitas kinematografinėmis priemonėmis išreikštas kūrinys, sudarytas iš tarpusavyje susijusių vaizdų, perteikiančių judesį, lydimą arba nelydimą garso, įrašytas (užfiksuotas) materialioje vaizdo įrašymo laikmenoje; atgaminimas – kūrinio ar gretutinių teisių objekto kopijos gaminimas; neteisėta kūrinio ar gretutinių teisių objekto kopija – kopija, pagaminta arba importuota į Lietuvos Respubliką be autoriaus ar gretutinių teisių subjekto, jų teisių perėmėjo a jų tinkamai įgalioto asmens leidimo. Šių sąvokų analizė leidžia

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. rugsėjo 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K- 506/2005.

padaryti išvadą, jog neteisėta audiovizualinio kūrinio įrašo kopija kartu yra ir neteisėta kūrinio kopija³⁸.

Kaip jau minėta, BK 192 straipsnio 1 dalies dispozicijoje numatytas objektyvusis didesnės nei 100 MGL mažmeninės kainos požymis siejamas su baudžiamąja atsakomybe dėl antros grupės veikų, tačiau jis nėra būtinas baudžiamajai atsakomybei už neteisėtą literatūros, mokslo, meno ar kitokio kūrinio ar jo dalies atgaminimą kilti. Nagrinėjamoje byloje kaltinimas formuluojamas nurodant abiejų rūšių veikų objektyviusius požymius, tačiau aiškiai veikos nėra atribojamos. Didesnė nei 100 MGL dydžio neteisėtų kopijų mažmeninė kaina būtinai turi būti nustatyta tik traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn už neteisėtų kūrinio ar jo dalies kopijų importavimą, eksportavimą, platinimą, gabenimą ar laikymą komercijos tikslais. Mažmeninės kainos požymis įstatymų leidėjo panaudotas baudžiamąją atsakomybę už šias veikas atriboti nuo administracinės atsakomybės už administracinį teisės pažeidimą, numatytą ATPK 214¹⁰ straipsnyje. Neteisėtas kūrinio ar jo dalies atgaminimas kaip nusikaltimas atribojamas nuo administracinio teisės pažeidimo kiekvienu konkrečiu atveju įvertinus kaltininko veikos pavojingumo pobūdį ir laipsnį. Kūrinio ar jo dalies originalo kaina taip pat gali būti vienas iš požymių sprendžiant šį klausimą³⁹.

Dėl teisėtų kopijų mažmeninės kainos sprendžiant baudžiamosios atsakomybės klausimą už neteisėtų literatūros, mokslo, meno ar kitokio kūrinio ar jo dalies kopijų importavimą, eksportavimą, platinimą, gabenimą ar laikymą komercijos tikslais.

Pažymėtina, kad BK 192 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę tik už neteisėtų kopijų laikymą ar platinimą. BK 192 straipsnis nenumato atsakomybės už teisėtų kopijų neteisėtą laikymą ar platinimą. Teisėta kopija negali tapti neteisėta vien dėl to, kad neteisėtai platinama. Tokia veika galimai pažeidžia įstatymo 15 straipsnio 2 dalies nuostatas, bet BK 192 straipsnio dispozicijos prasme neužtraukia baudžiamosios atsakomybės.

Be to, nusikaltimas, numatytas BK 192 straipsnyje, yra BK skyriuje “Nusikaltimai intelektinei ir pramoninei nuosavybei”. Intelektinė nuosavybė apima ne tik autorių teises į kūrinius, bet ir atlikėjų, fonogramų gamintojų, transliuojančiųjų organizacijų, audiovizualinio kūrinio pirmojo įrašo gamintojų teises (gretutines teises).

Taigi BK 192 straipsnis draudžia ne tik autorių teisių, bet ir gretutinių teisių subjektų teisių pažeidimus, ir už neteisėtą audiovizualinių kūrinių kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą komercijos tikslais yra numatyta baudžiamoji atsakomybė. Tokia išvada atitinka Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą teismų praktiką – 2004 balandžio 20 d. nutartyje

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-265/2005.

³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-3/2006.

2K-218/2004 išaiškinta, kad BK 192 straipsnyje numatyta nusikaltimo sudėtis saugo ir autorines, ir gretutines teises⁴⁰.

Pažymėtina, kad pagal susiklosčiusią teismų praktiką, kurią patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys baudžiamosiose bylose, išnagrinėtose kasacine tvarka⁴¹, neteisėta fonogramos kopija kartu yra ir neteisėta kūrinio kopija ir taip pat sudaro BK 192 straipsnyje numatyto nusikaltimo dalyką.

Praktikoje dažniausia pažeidžiamas yra BK 192 straipsnis. Vilniaus apygardos teismo 2003 m. spalio 1 d. nuosprendžiu Jurijus Jankūnas buvo nuteistas pagal Lietuvos Respublikos BK 192 straipsnio 1 dalį 20 MGL (2500 Lt) dydžio bauda, už tai, kad, pažeisdamas Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 45 straipsnio 1 dalies 4 punktą dėl fonogramų gamintojo išimtinių teisių platinti fonogramą ar jos kopijas jas parduodant, teikiant panaudai ar kitaip perduodant nuosavybei ar jas valdyti, padarydamas veiksmus, šio įstatymo 64 straipsnio 2 punkte įvardijamus kaip autorių teisių ir gretutinių teisių pažeidimai, neturėdamas fonogramų gamintojų, jų teisių perėmėjų ar tinkamai įgaliotų asmenų leidimo, 722 kompaktinėse plokštelėse įrašytas fonogramų neteisėtas kopijas komerciniais tikslais 2001 m. rugsėjo 19 d. gabeno iš tyrimo metu nenustatyto garažo į prekybos kioską Nr. 388, esantį Gariūnų turgavietėje, Vilniuje, Gariūnų g. 68; 2001 m. rugsėjo 19-20 d. jas laikė nurodytame kioske ir platino, 2001 m. rugsėjo 20 d., apie 9.30 val., šiame kioske pardavė G. Paškevičiui už 10 litų fonogramos „Enya” „Hit collection” neteisėtą kopiją, kurios teisėtos kopijos mažmeninė vertė 68 litų.⁴²

Daug griežtesnė sankcija buvo pritaikyta Vilniaus apygardos teismo 2001 m. rugsėjo 25 d. nuosprendžiu S. Poručiu, kuris buvo pripažintas kaltu pagal BK 142¹ str. ir nuteistas laisvės atėmimu trejiems mėnesiams su jam priklausančio turto už 1000 Lt konfiskavimu, bausmę atliekant bendrojo režimo pataisos darbų kolonijoje.

„S.Porutis nuteistas už tai, kad pažeisdamas 1999 m. gegužės 18 d. LR Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 15 str. 2 d. reikalavimą numatantį, kad „bet koks kūrinio originalo ar jo kopijos panaudojimas be autoriaus, jo teisių perėmėjo ar jo tinkamai įgalioto asmens leidimo yra laikomas neteisėtu”, šio įstatymo 64 str. 1 p. bei 2 p. reikalavimus, numatančius, kad „Autorių teisių ir gretutinių teisių pažeidimu laikomi šie veiksmai: 1) kūrinio ar gretutinių teisių objekto panaudojimas (įskaitant išleidimą, atgaminimą, viešą atlikimą, transliavimą bei retransliavimą ar viešą paskelbimą), importavimas ir platinimas be autoriaus ar gretutinių teisių

⁴⁰ Teismų praktika, 2004, Nr. 21, p. 120-125.

⁴¹ Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis 2K-618/2003, 2K-799/2003.

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2004 m. balandžio 20 d. nutarimas baudžiamosioje byloje Nr. 2K-218/2004, S-2.1.2.1.15. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=25282> Prisijungimo laikas 2004-10-29.

subjekto licencijos (nesudarius sutarties ar pažeidžiant jos sąlygas); 2) kūrinių ir gretutinių teisių objektų neteisėtų kopijų importavimas, eksportavimas, platinimas, gabenimas ar laikymas komerciniais tikslais”, neturėdamas kūrinio autoriaus, jo teisių perėmėjo ar jo tinkamai įgalioto asmens leidimo, turėdamas vieningą tikslą platinti ir laikyti komerciniais tikslais kompiuterinių programų neteisėtas kopijas, laikotarpiu nuo 2000 m. gegužės 10 d. iki 2000 m. rugsėjo 4 d. imtinai, laikė komerciniais tikslais ir platino neteisėtas kompiuterinių programų kopijas:

1. Jis nuo 2000 m. gegužės 10 d. savo darbo vietoje, Stulginskio g. 5, Vilniuje, laikė komerciniu tikslu parduoti neteisėtas kompiuterinių programų kopijas, įrašytas dviejuose kompaktiniuose diskuose – programą „Microsoft Office 2000 Premium”, kurios teisėtos kopijos mažmeninė kaina 3.153 Lt, ir programą „Microsoft Windows 2000 Profesional”, kurios teisėtos kopijos mažmeninė kaina 1.241 Lt, ir kurias 2000 m. birželio 22 d. apie 12 val. 30 min., prie kino teatro „Pergalė”, Vilniuje, Pamėnkalnio g. 7, pardavė Laurynui Kentrai už 25 Lt.

2. Be to, jis, tęsdamas savo nusikalstamą veiką, nuo 2000 m. gegužės 10 d. savo darbo vietoje, Stulginskio g. 5, Vilniuje, laikė komerciniais tikslais – tikslu parduoti neteisėtas kompiuterinių programų kopijas, įrašytas septyniuose kompaktiniuose diskuose: 1) „Microsoft Office 2000 Premium”, kurios teisėtos kopijos mažmeninė kaina 3.092 Lt, 2) „Microsoft Windows 98 Second Edition”, kurios teisėtos kopijos mažmeninė kaina 788 Lt, 3) „Microsoft Windows Milenium Edition”, kurios teisėtos kopijos mažmeninė kaina 788 Lt, 4) „Microsoft Windows 2000 Advanced Server”, kurios teisėtos kopijos mažmeninė kaina 5.768 Lt, bei 5) „SQL 7 server”, kurios teisėtos kopijos mažmeninė kaina 1549 Lt, ir kurias 2000 m. rugsėjo 4 d. apie 12 val. 30 min., UAB „Penki kontinentai” patalpose, Stulginskio g. 5, Vilniuje, pardavė Kornelijui Nyderiui už 139 Lt.

3. Be to, jis, tęsdamas savo nusikalstamą veiką, nuo 2000 m. gegužės 10 d. iki 2000 m. rugsėjo 4 d., iki 12.30 val., laikė komerciniais tikslais – tikslu parduoti savo darbo vietoje UAB „Penki kontinentai” patalpose Stulginskio g. 5, Vilniuje, neteisėtas kompiuterinių programų kopijas, įrašytas trijuose kompaktiniuose diskuose: 1) programą „Microsoft Windows 2000 Advanced Server”, kurios teisėtos kopijos mažmeninė kaina 15.161 Lt ir du vienetus programos „Microsoft Windows 2000 Profesional”, kurių teisėtos kopijos mažmeninė kaina 1208 Lt.⁴³

⁴³ 2002 m. sausio 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis. Vilnius Kasacinė byla Nr. 2K-102 2002 m. S-2.1.2.1.4, S-2.2.1.

Tokiu būdu S.Porutis nuteistas už tai, kad iš viso platino ir laikė komerciniais tikslais neteisėtas kompiuterinių programų kopijas, kurių teisėtų kopijų mažmeninė kaina sudaro 63059 Lt, t. y. daugiau nei 100 MGL.

Apibendrinant atsakomybę už šį nusikaltimą, galima teigti, kad šio straipsnio esminiai bruožai yra šie:

1. Veiklos neteisėtumas
2. Komercinis tikslas
3. Kopijų vertė 100 MGL dydžio suma.

Tik esant visiems šiems trimis požymiams nusikaltimo subjektui gali kilti baudžiamoji atsakomybė.

Neteisėtumas - tai literatūros, mokslo, meno ar kitokio kūrinio atgaminimas (kopijos padarymas), importavimas, eksportavimas, platinimas (pardavinėjimas), gabenimas (pervežimas), laikymas neturint teisėto literatūros, mokslo, meno ar kitokio kūrinio turėtojo leidimo, licenzijos.

Komercinis tikslas- literatūros, mokslo, meno ar kitokio kūrinio atgaminimas (kopijos padarymas), importavimas, eksportavimas, platinimas (pardavinėjimas), gabenimas (pervežimas), laikymas tikslu jį parduoti, išnuomoti ar kitaip panaudoti, siekiant turtinės naudos sau arba kitiems asmenims.

Kopijų vertė - bendra komerciniam naudojimui skirtų literatūros, mokslo, meno ar kitokio kūrinio pagal mažmeninės rinkos kainas vertė turi viršyti 100 MGL. Pastarasis požymis turi šiokių tokių trūkumų įrodinėjant nusikaltimą. Neaišku, pagal kurios rinkos (Lietuvos, Europos, JAV ar kt. šalių) kainas šią vertę reikia matuoti. Juk kiekvienoje šalyje intelektinės nuosavybės objektas turi savo atitinkamą vertę, vienur ji brangesnė, kitur ji pigesnė.

Dar viena nusikalstama veika, susijusi su intelektinės nuosavybės pažeidimais – Informacijos apie autorių teisių ar gretutinių teisių valdymą sunaikinimas arba pakeitimas (BK 193 straipsnis).

Straipsnyje yra numatyta pagrindinė formalioji ir kartu sudėtinga su alternatyviais veiksmiais nusikalstamos veikos sudėtis.

Dalykas straipsnio dispozicijoje yra išdėstytas plačiai ir sudėtingai, panaudojant daug baudžiamojoje teisėje naujų ir neįprastų sąvokų. Bendriausiu pavidalu jis apibūdinamas kaip tam tikra informacija, kuri gali būti su skirstyta į dvi kategorijas. Visų pirma tai informacija apie autorių teisių ir gretutinių teisių valdymą, kuri identifikuoja: kūrinį, kūrinio autorių, kitą autorių teisių subjektą arba atlikėją, kūrinio atlikimą, fonogramą, fonogramos gamintoją ar kitą gretutinių teisių subjektą. Antra, tai informacija apie kūrinio, atlikimo ar fonogramos

naudojimo sąlygas ir tvarką, įskaitant visus skaičius ar kodus. Ši informacija būna pažymėta kūrinio, atlikimo įrašo ar fonogramos egzemplioriuose arba pateikiama jų viešo paskelbimo metu⁴⁴.

Ši nusikalstama veika gali būti padaryta labai įvairiais kaltininko veiksmais. Jie priklauso nuo to, kokia ir kaip išreikšta informacija yra sunaikinama ar pakeičiama. Bet kuriuo atveju tai turi būti padaroma be atitinkamo aiškaus leidimo, t. y. prieš autorių ar gretutinių teisių turėtojo valią arba pastarajam nežinant. Nusikalstamos veikos baigimui pakanka, kad informacija būtų sunaikinta ar pakeista. Kokių nors tolesnių su tuo susijusių žalingų padarinių atsiradimo įstatymas nereikalauja.

BK 194 straipsnyje įtvirtinta dar viena nusikalstama veika, susijusi su intelektinės nuosavybės pažeidimais - neteisėtas autorių teisių ar gretutinių teisių techninių apsaugos priemonių pašalinimas.

Objektyvioji pusė išdėstyta gana sudėtingai ir skiriasi pagal tai, kas yra nusikaltimo dalykas. Kai nusikaltimo dalykas yra autorių teisių ar gretutinių teisių techninės apsaugos priemonės, nusikalstamus veiksmus sudaro neteisėtas tokių priemonių pašalinimas nuo atitinkamų objektų, kuriems apsaugoti tos priemonės yra panaudotos.

Pašalinimo būdai gali būti įvairūs, tačiau visais atvejais jų panaudojimas turi būti neteisėtas, padarytas arba prieš autorių ar gretutinių teisių turėtojų valią, arba jiems nežinant, negavus jų sutikimo. Kitu atveju, kuomet nusikaltimo dalykas yra prietaisai, leidžiantys pašalinti tas technines apsaugos priemones, objektyvioji pusė gali būti realizuota bent viena iš tokių veikų: gaminimu, importavimu, eksportavimu, laikymu, gabenimu ar platinimu.

Kaip ir visuose panašaus pobūdžio nusikaltimuose pagrindinė sąlyga baudžiamajai atsakomybei kilti yra komercinis tikslas. Nekomercinis tokio pobūdžio pažeidimas neužtraukia baudžiamosios atsakomybės, nors techninių priemonių pašalinimas gali įtakoti intelektinės nuosavybės greitą nusavinimą. Pvz., panaikinus kokios nors kompiuterinės programos kodą arba sukūrus tam tikrą kodų generatorių ir jį viešai patalpinus internete, bet kuris, įskaitant ir komercinį šios programos naudotoją gali pasinaudoti šia „nulaužta“ programa ir ją naudoti komerciniams tikslams.

BK 195 straipsnyje numatyta atsakomybė už pramoninės nuosavybės teisių pažeidimą. Pramoninės nuosavybės teisių pažeidimas kaip nusikalstama veika, atsirado pakankamai neseniai. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse šios veikos dalis kriminalizuota 1994 metais įtvirtinus ją 1961 metų redakcijos baudžiamajame kodekse. 2000

⁴⁴ Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. I knyga. Vilnius, 2000. P. 278.

m. redakcijos Baudžiamajame kodekse praplėsta šio nusikaltimo objektyvioji pusė ir dalykas. Per visą jos gyvavimo Lietuvoje istoriją nėra susiformavusios net teismų praktikos.

Vystantis prekiniams-piniginiams santykiams svarbų vaidmenį rinkos ekonomikoje įgyja tokie pramoninės objektai, kaip firminiai pavadinimai, prekės ženklai, dizainas, naujos augalų veislės, paslaugos ženklai ir kt. intelekto sukurti objektai. Vienodų ūkininkavimo sąlygų sudarymas verslo subjektams, konkurencijos pradų įdiegimas jų veikloje ir atsakomybės kėlimas už jos rezultatus, būtinybė aprūpinti rinką prekėmis ir paslaugomis, tenkinančias visuomenės paslaugas,-sąlygoja teisinio mechanizmo, garantuojančio tinkamą įmonių ir organizacijų taip pat jų paslaugų ir gaminamų prekių individualizaciją, objektyvų reikalingumą. Ši vaidmenį ir atlieka anksčiau minėti pramoninės nuosavybės objektai.

Neteisėtas kitos įmonės prekės ir paslaugos ženklo, firmos pavadinimo naudojimas, dizaino, - tai nesąžiningos konkurencijos rūšis, tai veiksmai, sudarantys kliūtis konkuruoti atitinkamoje rinkoje ar galintys susilpninti, iškraipyti arba kitaip neigiamai paveikti konkurenciją. Kitaip sakant- tai vyraujančių verslo subjektų veiksmai, nukreipti įgyti kuo daugiau pranašumų verslo srityje, prieštaraujantys galiojančiai teisei, sąžiningiems pramonės ir prekybos reikalų vedimo papročiams, supratingumui ir teisingumui ir galintys padaryti kaip turtinę žalą kitiems verslo subjektams, taip ir sugadinti jų reputaciją. Todėl šio nusikaltimo pagrindinis ir tiesioginis objektas - visuomeniniai santykiai, reguliuojantys sąžiningą konkurenciją ir teisę naudotis prekės ir paslaugos ženklu, augalų veislėmis ir kt. Papildomu objektu galima apibrėžti vartotojų ir gamintojų interesus, kurie yra netenkinami, perkant visiškai ne tą prekę, kurios tikėjosi.

Būtiną šio nusikaltimo požymis yra jo dalykas - prekės ir paslaugos ženklas, naujos augalų veislės, dizainas ir kt.

Be to reikia pažymėti, kad atsakomybė už tokio tipo nusikaltimus kyla ne tik fiziniam asmeniui, bet ir juridiniam asmeniui. Ši naujovė įsigaliojo naujajame baudžiamajame kodekse padarius pakeitimus, kol kas nėra teisminės praktikos taikant tiek šį, tiek kitus straipsnius juridiniam asmeniui. Pagrindinė šio straipsnio trečiosios dalies idėja, tame, kad ne tik fizinis asmuo gali padaryti šį nusikaltimą. Aišku, kad fizinis asmuo gali būti bendrininkas darant šį nusikaltimą, tačiau to nusikaltimo padarymas nukreiptas juridinio asmens naudai. Pavyzdžiui, iš asmens, kuris sukūrė kompiuterinę programą, juridinio asmens naudai pasisavinama autorystė arba jis yra verčiamas autoriumi pripažinti juridinį asmenį, tačiau veikos nereikia painioti su darbuotojo ir darbdavio santykiu, tai yra tuomet, kada jo tiesioginis darbas susijęs su tos kompiuterinės programos sukūrimu juridinio asmens naudai.

Kalbant apie juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę, pažymėtina, jog dėl intelektinės nuosavybės pažeidimų naudą gaunantys juridiniai asmenys anksčiau praktiškai likdavo už baudžiamosios jurisdikcijos poveikio ribų ir tai iš esmės skatindavo “kriminalinio verslo” plėtrą. 2000 m. BK 20 straipsnio 4 d. numatyta, kad juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė nepašalina fizinio asmens atsakomybės. Tokio pobūdžio juridinio asmens atsakomybę teisingiausia būtų pavadinti substitucine baudžiamąja atsakomybe, nes šiuo atveju juridinis asmuo už kaltai padarytą fizinio asmens nusikalstamą veiką ir ši atsakomybė savo prigimtimi nėra savarankiška, nes tik esant įstatyme numatytiems sąlygoms fizinio asmens padaryta nusikalstama veika tampa “nuosava” juridinio asmens veika.

2000 m. BK 20 straipsnio 1 d. įtvirtinta, kad juridinis asmuo atsako tik už tas nusikalstamas veikas, už kurių padarymą BK specialioje dalyje numatyta juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė. Ši taisyklė manau yra aiški ir nereikalaujanti jokių komentarų.

Šių nusikaltimų dažniausia sukeltos neigiamos pasekmės:

1. Grubiai pažeidžia konstitucines pačių autorių ir gretutinių teisių turėtojų teises į kūrinį.
2. Pažeidžia teisėtų autorių ir gretutinių teisių turėtojų teises, kurie sumokėjo atitinkamą atlyginimą už teisėtai įgyto kūrinio pardavimą, tiražavimą ir kt.
3. Pažeidžia valstybės teises, negaunanti mokesčių už nelegaliai parduotą kurinį.
4. „Piratai“ gali suaugti su nusikalstamomis organizacijomis, kurios gavę neteisėtą atlygį už parduotą nelegalią produkciją, naudoją ją tolesnei nusikalstamai veikai, mokant kyšius valdininkams ir kt.

Kalbant apie Europos Sąjungos šalis reikėtų paminėti, kad „daugumoje iš jų baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus intelektinei nuosavybei įtvirtinta kur kas seniau ir plačiai taikoma praktikoje.“⁴⁵

Užsienio valstybių nacionaliniuose įstatymuose baudžiamoji atsakomybė už intelektinės nuosavybės pažeidimus plačiau pradėta reglamentuoti nuo XX a. devintojo dešimtmečio pradžios (pvz., JAV - 1982 m.), o nuo 1996 m. -Pasaulio prekybos organizacijos sutartimi dėl intelektinės nuosavybės teisių prekyboje (toliau - TRIPS) įtvirtinti minimalūs tarptautiniai atsakomybės už intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus reikalavimai ir 1.1. Dabar intelektinės nuosavybės teisių pažeidimai kriminalizuoti visose išsivysčiusiose

⁴⁵ Jones H. Publishing Law. London, 1996. p. – 126-129.

valstybėse, tarp jų JAV, Europos Sąjungos (toliau - ES) valstybėse, valstybėse kandidatėse į ES⁴⁶.

Nepaisant priimamų tarptautinių dokumentų, Europos Sąjungos direktyvų intelektinės nuosavybės apsaugos srityje, baudžiamosios atsakomybės nustatymas už autorių teisių pažeidimus išlieka skirtingas. Vienose valstybėse kriminaliniai nusikaltimai ir sankcijos yra apibrėžiamos baudžiamuosiuose įstatymuose (Italijoje), kituose - specialiuose įstatymuose (Portugalijoje - Autorių ir gretutinių teisių kodekse, Švedijoje - Autorių teisių apsaugos įstatyme; Danijoje - Prekinių ženklų ir autorių teisių įstatyme, Norvegijoje-Autorių teisių įstatyme), dar kitose valstybėse aptinkamas mišrus teisinis reguliavimas, t. y. veikos apibrėžiamos specialiuose teisės aktuose, o sankcijos - baudžiamuosiuose kodeksuose (Olandijoje, Suomijoje)⁴⁷.

3.2. Baudžiamųjų ir kitų įstatymų pragos ir galimybė jas spręsti

Kalbant apie baudžiamųjų įstatymų tobulinimo galimybes, susijusias su baudžiamąja atsakomybe už intelektinės nuosavybės pažeidimus, manome, jog už autorinių ir gretutinių teisių pažeidimą tuomet, kai pakartotinai daromi tokie pažeidimai, kurių vertė nesiekia 100 MGL, manome turėtų užtraukti baudžiamąją atsakomybę.

Kita svarbi baudžiamųjų įstatymų spraga - Lietuvos BK realiai nėra baudžiamojo poveikio priemonių juridiniams asmenims sistemos, nes pagal galiojantį BK juridiniam asmeniui gali būti skiriamas tik turto konfiskavimas. Todėl siūlytina BK atskiru straipsniu reglamentuoti baudžiamojo poveikio priemonių juridiniams asmenims sistemą, kuri padėtų įgyvendinti bausmės paskirtį ir sudarytų sąlygas juridinių asmenų nusikalstamumo prevencijai.

Lietuvos BK turėtų būti detaliau reglamentuojama bausmių skyrimo juridiniams asmenims tvarka. Lietuvos BK normų analizės pagrindu galima teigti, kad teisinės bausmės skyrimo juridiniams asmenims sąlygos pernelyg tiesiogiai orientuotos į bausmių skyrimą fiziniams asmenims, ignoruojant juridinio asmens kaip nusikaltimo subjekto ir jam taikytinų prievartos priemonių specifiką.

Pritariame D. Soloveičiko nuomonei, jog reikia papildyti Lietuvos BK 67¹ str. ir išdėstyti jį taip:

BK 67¹ straipsnis. Baudžiamojo poveikio priemonės juridiniams asmenims

⁴⁶ Kiškis M., Šulija G. Baudžiamoji atsakomybė už intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus Europos valstybėse teisė, 2003 Nr. 49.

⁴⁷ Ten pat.

1. Juridiniam asmeniui gali būti skiriamos šios baudžiamojo poveikio priemonės:

- 1) turto konfiskavimas;*
- 2) juridinio asmens vienasmenių arba kolegialių valdymo organų narių nušalinimas arba pakeitimas kitais;*
- 3) įpareigojimas sukurti (pakeisti) ir (arba) įdiegti juridinio asmens tinkamų standartų laikymosi programą;*
- 4) įmoka į nukentėjusių nuo nusikalstamų asmenų fondą;*
- 5) turtinės žalos atlyginimas arba pašalinimas⁴⁸.*

Taip būtų išspręsta didelė dalis problemų, susijusių su intelektinės nuosavybės pažeidimais.

Be minėtų trūkumų, galima paminėti ir Operatyvinės veiklos įstatymo spragas. Nusikaltimų intelektinei nuosavybei atskleidimas bei jų tyrimas, neatsižvelgiant į palygintinai nesudėtingą nusikalstamos veikos atlikimo mechanizmą, sukelia sunkumų pasirenkant daiktų, kurie vėliau naudojami, kaip įrodymai, suradimo ir jų fiksavimo būdus.

Operatyvinis tyrimas – organizacinė taktinė operatyvinės veiklos forma, apimanti operatyvinius veiksmus, įskaitant ir tuos, kuriems atlikti reikia motyvuotos teismo nutarties ar prokuroro sankcijos. Tikrinant informaciją apie nusikaltimus intelektinei nuosavybei pareigūnų pasirenkami operatyviniai veiksmai, nepradėjus operatyvinį tyrimą, yra labai riboti ir kartai laukiamo rezultato neatneša. Operatyvinės veiklos įstatymo 3 str. 23 p. numato galimybę operatyvinio tyrimo metu atlikti operatyvinius veiksmus, kuriems atlikti reikia teisėjo ar prokuroro sankcijos (kontroliuoti ar fiksuoti asmenų pokalbius, kitokį susižinojimą ar veiksmus, pašto siuntas, dokumentų siuntinius, pašto perlaidas bei naudoti technines priemones specialia tvarka), ko negalima padaryti operatyvinio patikrinimo metu.

Atskleidžiant nusikalstamas veikas intelektinei nuosavybei internete, telekomunikacijų ar elektroninio ryšio tinklais perduodamos informacijos tūrinio kontrolė gali būti vienintelis tokio nusikaltimo išaiškinimo būdas. Kontrolės metu mes galime nustatyti bei išsaugoti elektronine forma perduodamą informaciją, turinčią intelektinio produkto tūrinį, apimtys ir rūšinę priklausomybę, ją perduodantį (platinantį) asmenį bei įrangos buvimo vietą.

Be sunkumų pasirenkant fiksavimo priemones, pareigūnai susiduria su problema nustatant platintojo (įrangos) buvimo vietą, kadangi asmuo platinantis neteisėtai atgamintus intelektinės nuosavybės objektų įrašus maksimaliai užslaptiną išėjimo į internetą IP adresą.

⁴⁸ Soloveičikas D. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius, 2005.

Esant išdėstytoms aplinkybėms tikslinga atlikti kontrolinius tokių prekių pirkimus ir įrodinėjimo našta perkelti į pinigų už prekę paėmimo stadiją. Šiuo atveju pareigūnas turi pakankamą teisinį pagrindą (Policijos veiklos įstatymas) įtvirtinti atliekamos veikos mechanizmo būdą ir paimti busimam tyrimui reikalingus daiktus (neteisėto produkto atgaminimo įrangą, kompiuterį, kurio pagalba informaciją buvo perduodama ir kt.).

Kaip pavyzdys puikiai tinka LKPB NTVV pareigūnų pradėti ikiteisminis tyrimai:

2004 metų pradžioje, gavus informaciją apie asmens K.S. internetinėje svetainėje platinamus neteisėtus intelektinės nuosavybės objektų įrašus (kompiuterių programas, audiovizualinius bei muzikinius kūrinius) atlikta serverio, kurioje buvo svetainė, paieška. Nustačius serverio buvimo vietą mes per interneto tiekėją nustatėme vartotojo, administruojančio minėtą serverį IP adresą bei jo kompiuterio būvimo vietą. Vėliau, siekiant išaiškinti jo vykdomos veiklos mechanizmą, buvo užsakyta jo siūloma prekė, ir tam, kad išakinti pinigų gavėją, daromas pinigų pavedimas jo nurodytu adresu. Gavus duomenis apie pinigų gavėją bei sutikrinus IP vartotojo duomenis sužinojome, kad vienas ir tas pats asmuo. Atlikus minėto asmens svetainėje siūlomų prekių fiksavimą bei apklausus apie minėtas prekes specialistą buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas. Kratos metu pas K.S. bute ratas kompiuteris kurio tyrimas parodė, kad pastarasis platino informaciją turinčią intelektualinio produkto požymių apie dviems šimtams pastovių klientų. Rastų, kratos metu neteisėtų kopijų vertė siekė 15 000 litų, o mėnesinės pajamos iš nusikalstamos veikos siekė 3000 litų per mėnesį.

2004 metų kovo mėnesį, atskleidžiant praktiškai autentišku būdu vykdomą nusikalstamą veiką, nepavyko nustatyti adekvačios interneto svetainės administratoriaus, kadangi pastarasis pasirinko užsienio interneto tiekėjo serverį, bei užmaskavo IP adresą ne tik tokiu būdu bet ir administruojant svetainę iš įvairių IP adresų. Neatsižvelgiant į tai, kad V.J. ėmėsi visų įmanomų saugumo priemonių internete užslepiant savo internetinį adresą, užsakius siūlomą neteisėtą prekę, pastarasis atsiuntė ją nurodžius savo adresą bei pinigų gavėją. Atlikus jo gautų pajamų analize nustatyta, kad pastarasis iš neteisėtos veikos gavo 8000 litų neteisėtų pajamų per du mėnesius.

Sunkiausia ir tuo pačiu įdomiausia išaiškinta veika, buvo 2004 metų balandžio mėnesį, kai neteisėtos produkcijos realus platintojas ir neteisėtos produkcijos svetainės administratorius buvo M.S. gyvenantis vienu adresu, o pinigų gavėja visiškai svetimas asmuo J.S.. Kratos M.S. namuose metu buvo aptikta virš 3000 vnt. neteisėtų intelektinės nuosavybės objektų kopijų, kurių vertė rinkos kainomis siekė 50 000 litų. Per tikrinamąjį laikotarpį pastarieji gavo apie 20 000 litų neteisėtų pajamų.

Tais atvejai, kai yra informacijos apie rengiamą, daromą ar padarytą nusikaltimą intelektinei nuosavybei, vadovaujantis operatyvinės veiklos įstatymo 9 str. 1 d. numatytais sąlygomis pareigūnas negali pradėti operatyvinį tyrimą, tačiau minėta norma būtina taikyti plačiąją to žodžio prasme.

Apie 60 – 70 proc. neteisėtai atgamintos intelektinės produkcijos platinamos Lietuvoje yra atvežtos iš kaimyninių rytų šalių. Minėti faktai grindžiami IFPI atliktų specialisto išvadų pasėkoje, kai sulaikant didelį „piratinės“ produkcijos kiekį aptinkama, kad didžioji platinamos produkcijos dalis pagaminta gamykliniu būdu Rusijos federacijos bei Ukrainos Respublikos gamyklose. Tokiu būdu yra pakankamas pagrindas įtarti, kad minėta produkcija į Lietuvą įvežama kontrabandos būdu, t.y. vykdant tokią nusikalstamą veiką dėl kurios galima atlikti operatyvinį tyrimą.

Įstatymų leidėjui priskyrus nusikaltimus intelektinei nuosavybei prie nesunkių nusikaltimų ikiteisminio tyrimo pareigūnas taip pat susiduria su problema pasirenkant procesines prievartos priemones, daiktų ir dokumentų, kitų faktinių duomenų, galinčių padėti sėkmingam ikiteisminiam tyrimui, suradimui ir jų procesiniam įforminimui. Vadovaujantis LR BPK 158 str. pareigūnas ikiteisminio tyrimo metu negali atlikti tyrimo veiksmų neatskleidžiant savo tapatybės, t.y. prarandama galimybė ikiteisminio tyrimo metu, nustačius asmenį platinantį galimai neteisėtai intelektinės nuosavybės objektų kopijas, įsigyti platinamų prekių pavyzdžius.

Tais atvejais, kai pareigūnams yra žinomas asmuo vykdantis neteisėtą intelektinės nuosavybės objektų kopijų platinimą ir jam priklausančios ryšio priemonės (telefonas, elektroninis adresas ir kt.), LR BPK 154 str. nustatyta tvarka pareigūnas negali atlikti telekomunikacijų tinklais perduodamos informacijos turinio kontrolę. Kartais tokia perduodamos informacijos turinio kontrolė gali būti vienintelis būdas užfiksuoti to asmens vykdomą nusikalstamą veiką.

Sparčiai augant interneto vartotojų skaičiui bei intelektinio produkto poreikiams policijos pareigūnai susidūrė su būtinumu identifikuoti intelektinio produkto perdavimo būdus bei tokią informaciją perduodančius asmenis – interneto vartotojus. Kartais toks interneto vartotojo, platinančio intelektinio pobūdžio informaciją, neįmanomas ir dėl to, kad serveriai iš kurių pastarasis jungiasi administruojami užsienio valstybėse. Tokiu būdu asmens nustatymas, įrodymų suradimas bei jų įtvirtinimas galimas tik pirminio patikrinimo metu, kai asmuo fiziškai kontaktuoja su vienu iš veiksmų – paima pinigus ar perduoda prekę.

Procesiškai įforminant paimamus tyrimui daiktus, dažniausiai tai materialios laikmenos su audiovizualinių, muzikinių kūrinių ir kompiuterių programų kopijomis, teismai reikalauja pernelyg detalaus daiktų aprašymo.

2003 m. rugsėjo 2 d. Vilniaus apygardos teismo baudžiamųjų bylų skyriaus kolegija išnagrinėjusi 2003 m. birželio 29 d. Lietuvos aukščiausiojo teismo sprendimu gražintą baudžiamąją bylą dėl L.Olechnovičiaus neteisėtos veikos, išteisino kaltinamąjį dėl to, kad paimant materialias laikmenas pareigūnai pažeidė LR BPK 149 str. 9 d. reikalavimus, t.y. nenurodė paimamų materialių laikmenų pavadinimų.

Manau, kad Vilniaus apygardos teismo baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos priimtas išteisinantis nuosprendis priimtas nepagrįstai, kadangi rasti daiktai paimti laikantis baudžiamojo proceso teisės normų reikalavimų. Paimant L.Olechnovič vaizdajuosčių nuomoje materialias laikmenas (vaizdajuostas) pareigūnai užtikrino tikrinamos įmonės atstovo dalyvavimą, kaip tai numato LR BP 145 str. 4 d., aprašė paimamus iš vaizdajuosčių nuomos daiktus juos suskaičiuojant atliekamo veiksmo dalyvių akivaizdoje, supakuojant bei užantspauduojant popieriaus juostelėmis su dalyvių parašais, kaip tai numatyto LR BPK 149 str. 7 d. apie ką surašė paėmimo protokolą, pagal LR BPK 179 str. numatytus reikalavimus. Detalesnei vaizdajuosčių apžiūrai, nustatant koks kūrinys įrašytas į minimą laikmeną, koks kūrinio pavadinimas ar netgi kas taisyklingai užrašyta ant vaizdajuosčių, reikalinga ne tik speciali technika bet ir specialios žinios, t.y. individualių požymių ieškojimas bei jų procesinis įforminimas yra specialisto tyrimo dalykas.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 92 str. 1 d. numato, kad daiktai, turintys reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti, jeigu jų nereikia tirti to paties kodekso 205 str. numatyta tvarka, apžiūrimi procesinio veiksmo darymo vietoje. To paties straipsnio 2 d. numatyta, kad tais atvejais, kai būtina ištirti daiktus jie apžiūrimi ir aprašomi specialisto išvadoje.

Šiai dienai vieningos nuomonės dėl vieno iš rūšinių požymių įvardinimo nėra, todėl priimtas tarpinis sprendimas įvykio vietos apžiūros metu privalomai naudoti papildomas fiksavimo priemones, t.y. fotoaparatai ar vaizdo kamera.

Be sunkumų pasirenkant įrodymų suradimo būdus, pareigūnas šių kategorijų bylose susiduria su specialių žinių reikalingumu įvertinant paimtų iš apyvartos daiktų (materialių laikmenų) atitikimą tokio pobūdžio kopijoms keliamiems reikalavimas.

Neatsižvelgiant į tai, kad 2003 metų pradžioje Lietuvos Teismo ekspertizės centre įkurtas atskiras intelektinės nuosavybės objektų tyrimo skyrius, muzikinių, audiovizualinių kūrinių bei kompiuterių žaidybinių programų identifikavimas bei jų tyrimas užtrunka virš

šešerių mėnesių. Administracinėje teisenoje specialisto tyrimą pavedama atlikti visuomenėms organizacijoms (LMIA, BSA ir kt.), kurių atliekami tyrimai užtrunka nuo keturių iki šešerių mėnesių. Dėl sekančios priežasties pareigūnų atliekami ikiteisminiai tyrimai gali užsitęsti iki vienerių metų o patraukimo administracinėn atsakomybėn terminas pasibaigti.

Be sunkumų pasirenkant procesines bei operatyvinės veiklos įstatymo normas, grėsmę intelektinio produkto piratavimui kelia ir už tokias veikas taikomos sankcijos. Išanalizavus ištirtų ikiteisminio tyrimo baudžiamųjų bylų, dėl nusikaltimų intelektinei bei pramoninei nuosavybei, teismo priimtų sprendimų praktiką nustatyta, kad nusikalstamą veiką įvykdęs asmuo (nepriklausomai nuo tokio pobūdžio nusikaltimų įvykdymo kiekio) laisvės atėmimo bausmės išvengia. Teismai už tokius nusikaltimus skiria pinigines baudas, kurių suma svyruoja nuo 1 000 iki 10 000 litų. Tokia baudžiamojo poveikio priemonė prilygsta 2-3 mėnesių neteisėtos produkcijos prekeivio pajamas. Toks įstatymo leidėjo, o vėliau ir įstatymo vykdytojo požiūris į nusikalstamas veikas intelektinei bei pramoninei nuosavybei skatina asmenis darančius minėtus nusikaltimus tęsti jų pradėtą veiklą.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Intelektinės nuosavybės pažeidimas yra bet kokie intelektinės nuosavybės teisių pažeidimai, tačiau dažniausiai pažeidimas tapatinamas su intelektinės nuosavybės dalyko nusavinimu, sunaikinimu arba komerciniu jo naudojimu.

2. Autorių teisių gynimo būdai – tai įstatymuose įtvirtintos priverstinio pobūdžio materialinės – teisinės priemonės, kuriomis atstatomos pažeistos teisės (pripažįstamos) ir padaromas poveikis pažeidėjui.

3. Vienas iš autorių teisių gynimo būdų yra teisinė atsakomybė, t.y. administracinė ir baudžiamoji atsakomybė už intelektinę nuosavybės teisės pažeidimus.

4. Intelektinės nuosavybės teisinė apsauga ne mažiau svarbi nei materialiosios nuosavybės, todėl šią apsaugą taip pat turi užtikrinti ir baudžiamosios, ir administracinės teisės normos. Tokios apsaugos užtikrinimas - tai ne tik privačių autorių, gretutinių teisių subjektų interesų užtikrinimas, bet ir teisėtvarkos Lietuvoje bei tarptautinių šalies įsipareigojimų užtikrinimas.

5. Administracinę atsakomybę už intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus nustato tik vienas ATPK 214-10 straipsnis. Šio straipsnio nuostatos taikomos tik neteisėtam kūrinių ar jų įrašų panaudojimui. Asmenys, neteisėtai atgaminę ir (ar) po to įgiję neteisėtai atgamintus kūrinio egzempliorius ar įrašus, neįgyja ir negali įgyti nuosavybės teisės į įrašus. Tokie įrašai turi būti konfiskuojami ir sunaikinami. Tokiu būdu nutraukiami teisę pažeidžiantys veiksmai. Nekonfiskavus jų, asmuo vėl gali juos panaudoti taip, kad kitiems asmenims ar visuomenei būtų padaryta žala.

6. Administracinė atsakomybė atsiranda esant dviem sąlygoms: kai tai daroma neteisėtai, t.y. neturint autoriaus arba garso ir (ar) vaizdo įrašo gamintojo, arba jų teisių perėmėjų leidimo, ir siekiant komercinių tikslų. Taigi leidinio neturėjimas yra būtinas ATPK 214-10 str. numatyto administracinio teisės pažeidimo objektyviosios pusės požymis.

7. 1990-2000 m. baudžiamoji atsakomybė už autorių teisių pažeidimus beveik nebuvo taikoma. Šią situaciją visų pirma lėmė gana menkas intelektinės nuosavybės teisių pažeidimų kriminalizavimo laipsnis: baudžiamoji atsakomybė galėjo būti taikoma tik jei svetimas mokslo, literatūros, muzikos ar dailės kūrinys išleidžiamas savo vardu ar kitaip pasisavinama tokio kūrinio autorystė, arba kūrinys neteisėtai atgaminamas, arba jo autorius verčiamas pripažinti kitą asmenį bendraautoriumi.

8. Nuo 2000 m. gegužės 10 d. įsigaliojo LR BK 142-142³ straipsniai, tačiau jų tekstas perimtas iš Autorių teisių įstatymo ir į BK inkorporuotas gana tiesmukai, neįdėjus didesnių pastangų perteikti normų turinį taip, kad jis būtų visiškai aiškus ir nedviprasmiškas.

9. Priimant naująjį LR BK, nusikaltimų intelektinei nuosavybei dispozicijos buvo pakoreguotos ir šiuo metu LR BK numatyti penki nusikaltimai, numatantys baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus intelektinei nuosavybei.

10. Praktikoje dažniausia pažeidžiamas yra BK 192 straipsnis, kuris draudžia ne tik autorių teisių, bet ir gretutinių teisių subjektų teisių pažeidimus, ir už neteisėtą audiovizualinių kūrinių kopijų platinimą, gabenimą ar laikymą komercijos tikslais yra numatyta baudžiamoji atsakomybė.

11. Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus intelektinei nuosavybei kyla ne tik fiziniam asmeniui, bet ir juridiniam asmeniui. Ši naujovė įsigaliojo naujajame baudžiamajame kodekse padarius pakeitimus, kol kas nėra teisminės praktikos taikant tiek šį, tiek kitus straipsnius juridiniam asmeniui.

12. Nepaisant priimamų tarptautinių dokumentų, Europos Sąjungos direktyvų intelektinės nuosavybės apsaugos srityje, baudžiamosios atsakomybės nustatymas už autorių teisių pažeidimus išlieka skirtingas. Vienose valstybėse kriminaliniai nusikaltimai ir sankcijos yra apibrėžiamos baudžiamuosiuose įstatymuose (Italijoje), kituose - specialiuose įstatymuose (Portugalijoje - Autorių ir gretutinių teisių kodekse, Švedijoje - Autorių teisių apsaugos įstatyme; Danijoje - Prekinių ženklų ir autorių teisių įstatyme, Norvegijoje-Autorių teisių įstatyme), dar kitose valstybėse aptinkamas mišrus teisinis reguliavimas, t. y. veikos apibrėžiamos specialiuose teisės aktuose, o sankcijos - baudžiamuosiuose kodeksuose (Olandijoje, Suomijoje).

13. Lietuvos Respublikos teisės aktai reglamentuojantys administracinę ir baudžiamąją atsakomybę bei kiti teisės aktai, reglamentuojantys intelektinės nuosavybės pažeidimų tyrimą šiuo metu turi nemažai spragų, todėl turėtų būti koreguoti.

14. Siūlome papildyti ATPK straipsniu, numatančiu atsakomybę už prekių, neteisėtai pažymėtų svetimu prekių ženklu, naudojimą, laikymą gabenimą, importavimą ar eksportavimą siekiant turtinės naudos ir prekių, neteisėtai pagamintų panaudojant svetimą dizainą ar išradimo patentą gabenimą siekiant turtinės naudos. Muitinės pareigūnams būtų suteikta teisė surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolus dėl prekių, neteisėtai pažymėtų svetimu prekių ženklu, gabenimo, importavimo ar eksportavimo bei prekių, neteisėtai pagamintų panaudojant svetimą dizainą ar išradimo patentą, gabenimo (ATPK 259¹ straipsnio 1 dalies 1 punkto 34 pastraipa).

15. ATPK būtina įtvirtinti administracinę atsakomybę už neteisėtą autorių ir gretutinių teisių techninių apsaugos priemonių pašalinimą, nes šiuo metu už tokią veiką numatyta tik baudžiamoji atsakomybė. BK 194 straipsnis apima per didelį veikų kiekį, kurių dalis galėtų patekti į administracinės teisės reguliavimo sritį.

16. ATPK 214¹⁰ straipsnyje numatyta, jog autorių ir gretutinių teisių pažeidimas turi būti padaromas komerciniams tikslams. Tačiau praktikoje pasitaiko atvejų, kai asmuo autorių ir gretutinių teisių pažeidimą padaro ne komerciniams tikslams, o autoriui padaroma didelė žala. Nesant komercijos tikslų tokį pažeidimą padaręs asmuo lieka nenubaustas, todėl tokiais atvejais turėtų atsirasti administracinė, o esant labai dideliai žalai net ir baudžiamoji atsakomybė.

17. Darbo hipotezė, jog Lietuvos Respublikos teisės aktų normos, numatančios administracinę ir baudžiamąją atsakomybę už intelektinės nuosavybės pažeidimus užtikrina intelektinės nuosavybės apsaugą, nepasitvirtino, nes yra nemažai teisės aktų, reglamentuojančių šių atsakomybių pagrindus spragų, kurios apima ne visas priešingas teisei veikas, kuriomis pažeidžiamos intelektinės nuosavybės teisės.

NAUDOTA LITERATŪRA

TEISĖS AKTAI:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija.
2. 1991 m. gegužės 14 d. Tarybos direktyva 91/250/EEB dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos su pakeitimais, padarytais 1993 m. spalio 29 d. Tarybos direktyva 93/98/EEB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos terminų derinimo.
3. 1992 m. lapkričio 19 d. Tarybos direktyva 92/100/EEB dėl nuomos ir panaudos teisių bei tam tikrų teisių, gretutinių autorių teisėms, intelektinės nuosavybės srityje su pakeitimais, padarytais 1993 m. spalio 29 d.
4. Tarybos direktyva 93/98/EEB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos terminų derinimo ir 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų derinimo.
5. 1993 m. rugsėjo 27 d. Tarybos direktyva 93/83/EEB dėl tam tikrų autorių teisių ir gretutinių teisių taisyklių, taikomų palydoviniam transliavimui ir kabeliniam retransliavimui, koordinavimo.
6. 1993 m. spalio 29 d. Tarybos direktyva 93/98/EEB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos terminų derinimo su pakeitimais, padarytais 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų derinimo.
7. 1996 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 96/9/EB dėl duomenų bazių teisinės apsaugos.
8. 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų derinimo.
9. 2001 m. rugsėjo 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/84/EB dėl autorinio kūrinio perpardavimo teisės.
10. 1971 m. Ženevos konvencija dėl fonogramų gamintojų apsaugos nuo neteisėto jų fonogramų kopijavimo // www.wipo.org.
11. 1996 m. Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos (WIPO) autorių teisių sutartis // www.wipo.org.
12. 1995 m. Pasaulinės prekybos organizacijos intelektinės nuosavybės sutartis (TRIPS) // www.wipo.org.
13. Paryžiaus konvencija dėl pramoninės nuosavybės saugojimo // Žin., 1996, Nr. 75-1796.

14. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Žinios. 1997. Nr. 118-3046, 1998. Nr. 25-637.
15. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas // Žinios. 1999. Nr. 50-1598, 2000. Nr. 66-1985.
16. Lietuvos Respublikos intelektinės nuosavybės apsaugos importuojant ir eksportuojant prekes įstatymas // Žinios. 2000. Nr.113-3611.
17. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas, Valstybės žinios, 2003, Nr. 28-1125.
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Autorių teisių ir gretutinių teisių gynimo strategijos ir jos įgyvendinimo 2000 - 2003 metų priemonių patvirtinimo“ // Žin., 2000, Nr. 84 - 2552.
19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas 2000 m. liepos 5 d. „Dėl Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso 214-10 straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“

SPECIALIOJI LITERATŪRA:

1. Alkinson V. J. Paralegal Guide to Intellectual Property. USA, 1994.
2. Antanaitienė M. V., Naujokas R.. Praktinis įvadas į intelektinę nuosavybę. Vilnius, 2001.
3. ELie-Perie Rochiccioli M., GESAC ekspertas. Įstatymų įgyvendinimas. Seminaro dėl autorių teisių ir gretutinių teisių įgyvendinimo medžiaga. Vilnius, 2001 m. gegužės 16 d.
4. Guobys V. Kompiuterinių programų teisinė apsauga. Vilnius, 1997.
5. Jones H. Publishing Law. London, 1996.
6. Kaminskaitė – Pranckevičienė J., Janušauskaitė K. Teisiniai ir praktiniai kompiuterių programų apsaugos aspektai // Autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga: Ar lengva būti kūrėju Lietuvoje. Straipsnių rinkinys. Vilnius, 2001.
7. Kiškis M. Tarptautinio intelektinės nuosavybės piratavimo prevencija. Vilnius, 2000.
8. Matulevičienė Nijolė. Pasaulinės intelektualinės nuosavybės organizacijos (WIPO) ir Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos seminaras „Autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga ir kova su piratavimu“. Seminaro pranešimų rinkinys. Vilnius, 1996 m. vasario 27-28 d.
9. Matulevičienė N. Autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga ir kova su piratavimu. Pranešimų rinkinys. - Vilnius: Spauda, 1997.

10. Misiukonienė V., Lamanauskas T. Kompiuterių programų autorių teisių apsauga ir pažeidimų prevencija informacinėje visuomenėje. Realijos ir tendencijos // Autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga: Ar lengva būti kūrėju Lietuvoje. Straipsnių rinkinys. Vilnius, 2001.
11. Mizaras V. Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai. Vilnius, 2003.
12. Nelson L. Digest of Intellectual Property Laws of the World. New York, Londoit Rome, 1995.
13. Soloveičikas D. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilnius, 2005.
14. Shepers Paula. Kolektyvinio autorių teisių administravimo vadovas. Vilnius, 2001.
15. Vileita A. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras. - Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2000.
16. Гаврилов Э. Защита авторских прав: необходим единый подход. // Российская юстиция, 1994, № 10.
17. Клык Н.Л. Охрана интересов сторон по авторскому договору. Красноярск 1987.
18. Матвеев Ю.Г. Международная охрана авторских прав. Москва, 1987.
19. Раковский А.. Основные проблемы гражданского права. Москва, 1998.
20. Закон Российской Федерации об авторских прав и смежных правах. Комментарий. Москва, 1996.

TEISMŲ PRAKTIKA:

20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-571/2001 m.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teismų praktikos apibendrinimai. „Dėl autoriaus teisių gynimo bylose įrodinėjimo naštos paskirstyme“ // Teismų praktika. 2000, Nr. 13.
22. Administracinių teismų praktika „Dėl ATPK 214-10 straipsnio taikymo“ 2002.01.31, Nr.: 2.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-571/2001 m.
24. 2001 m. spalio 23 d. Vyriausiojo administracinio teismo nutarimas „Dėl termino skirti administracinę nuobaudą pratęsimo“. Administracinių teismų praktika, 2002.01.31, Nr.: 2.
25. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2004 m. balandžio 20 d. nutarimas baudžiamojoje byloje Nr. 2K-218/2004, S–2.1.2.1.15. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=25282> Prisijungimo laikas 2004-10-29.

26. 2001 m. kovo 16 d. Vyriausiojo administracinio teismo nutartis. Autorinių ir gretutinių autorinėms teisėms pažeidimas (ATPK 214-10 str. 1 d.). Administracinių teismų praktika, 2001.08.14, Nr.: 1.
27. 2002 m. sausio 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis. Vilnius Kasacinė byla Nr. 2K-102 2002 m. S-2.1.2.1.4, S- 2.2.1.
28. 2004 m. balandžio 19 d. Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-280/2004.
29. Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo 2006 m. rugsėjo 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N¹⁶-1033/06.

SANTRAUKA

Tema : baudžiamosios ir administracinės atsakomybės už intelektinės nuosavybės teisės pažeidimus tendencijos Lietuvoje

Svarbiausios sąvokos: intelektinė nuosavybė, autorių ir gretutinių teisių pažeidimas, baudžiamoji atsakomybė, administracinė atsakomybė.

Autorių teisių problema išskiriama kaip viena svarbiausių ir pastaruoju metu aktualiausių, kalbant apie informacinės visuomenės teisinius aspektus. Naudojant komunikacinius tinklus, kas šiuo metu ypač populiaru tarp visuomenės narių, iškyla realus programinės įrangos ar įvairių dokumentų nusavinimo be kūrėjų sutikimo pavojus. Šis reiškinys susijęs su įstatymų, kurie turėtų reglamentuoti programinės įrangos ar tinkluose esančių įvairių dokumentų ir kūrinių autorines teises, nebuvimu. Autorių teisių problema yra aktualiausia komunikaciniuose tinkluose patalpintai informacijai, kadangi komunikaciniai tinklai pastaruoju metu tampa vis populiariausiu informacijos šaltiniu.

Praktika rodo, kad apginti intelektinę nuosavybę vien civiliniais autorių teisių gynimo būdais neįmanoma, todėl šioje vietoje svarbų vaidmenį atlieka administracinė ir baudžiamoji atsakomybė. Taigi baigiamajame darbe ir bus nagrinėjama administracinė ir baudžiamoji atsakomybė už intelektinės nuosavybės pažeidimus. Administracinės ir baudžiamosios atsakomybės už intelektinės nuosavybės pažeidimus ypatumų plačiau iki šiol nėra nagrinėjęs nė vienas Lietuvos autorius. Tobulėjant informacinėms technologijoms daugėja intelektinės nuosavybės pažeidimų, taigi būtina išanalizuoti teisės aktus, reglamentuojančius administracinę ir baudžiamąją atsakomybę už šiuos pažeidimus, aptariant ne tik teorinę, bet ir praktinę pusę. Todėl šiame darbe smulkiai analizuojama administracinė ir baudžiamoji atsakomybė už intelektinės nuosavybės pažeidimus bei jų taikymo ypatumai Lietuvos teismuose. Darbe pateikiama atskirų administracinės ir baudžiamosios atsakomybės už intelektualinės nuosavybės pažeidimus normų analizė. Taip pat darbe aptariamos šių teisinės atsakomybės rūšių reglamentavimo spragos bei pasiūlymai kaip jas spręsti.

SUMMARY

Theme: administrative and criminal responsibility for violation of intellectual rights

Main concepts: intellectual property, violation of copyrights and conterminous rights, criminal responsibility, administrative responsibility.

The problem of copyrights recently is one of the most relevant, talking about legal aspects of information society. The objective risk of expropriation of software or various documents arises, while using communicative network, which is very popular among members of the society nowadays, without compliance with authors. This concerns the lack of legislation, which should regulate the rights of using the software, various files or production situated in the network. The problem of copyrights is the most relevant for data put in the net, as communicative web has become more and more popular source of information lately.

Practice evidences, that protection of intellectual property only by means of civil defence of copyrights, is not possible, therefore administrative and criminal responsibility carries out an important role. Consequently, the administrative and criminal responsibility for violation of intellectual property will be analysed in the final work. The peculiarities of violation of administrative and criminal responsibility were not studied widely by any of the lithuanian authors. While improvement of information technologies is increasing, thereby it is essential to sift legal laws regulating administrative and criminal responsibility for violation of these rights, taking into consideration both theoretical and practical aspects. So, in this work the administrative and criminal responsibility for violation of intellectual property and its peculiarities applied in the courts of Lithuania are analysed. The analysis of standards of administrative and criminal responsibility for violation of intellectual property is submitted separately. Also the regulation gaps of the legal liability of these responsibilities are discussed and suggestions of problem solving are given.